

An Analysis of Individual and Social Effects of the Holy Scriptures (Bible) with an Emphasis on the Impact of Affinity with the Quran in the Thought of Imam Khamenei *

Abbas Karimi ^۱ and Mina Vahdani Bonam^۲ and Ra'na Vahdani Bonam^۳

Abstract

Abrahamic religions, including Judaism, Christianity, and Islam, possess sacred scriptures like the Torah, the Gospel, and the Quran, respectively. These religions claim to provide guidance to humanity, aiming for righteousness, happiness, and spiritual fulfillment. The teachings of these sacred scriptures have profound impacts on individuals and societies, influencing spiritual, emotional, moral, and social aspects of life. This article aims to delve into the individual and societal effects of the Torah and the Gospel while exploring the influence of affinity with the Quran, as emphasized by Imam Khamenei. Using a descriptive-analytical approach, the author examines how reading the Torah and the Gospel, along with affinity with the Quran, affects individuals and communities, as viewed through the lens of Imam Khamenei. The research findings reveal that affinity with the Quran brings about spiritual closeness to God, continuous devotion to the Quran, and serves as a path to salvation and happiness. Additionally, it promotes a virtuous life and has social benefits such as increased knowledge, moral integrity, Islamic revival, and the ability to overcome dominant powers.

Keywords: Holy Scriptures (The Bible), Affinity with the Quran, Individual and Social Effects, Quran in the Words of the Supreme Leader Imam Khamenei.

---

*- **Date of receiving:** ۲۲ September ۲۰۲۲, **Date of approval:** ۱۹ February ۲۰۲۳.

۱. Abbas Karimi, Member of the Quran and Orientalists Association of the Seminary, Qom, Iran: abas_karim@mail.ac.ir.

۲. Ph.D. Candidate, Quran and Hadith Sciences, Zanjan Campus, Islamic Azad University, Zanjan, Iran: mina.vahdani۲۰۱۴@gmail.com.

۳. Ph.D. Candidate, Quran and Hadith Sciences, Zanjan Campus, Islamic Azad University, Zanjan, Iran: rana.vahdani۲۰۱۹@gmail.com.

تحلیل آثار فردی و اجتماعی کتاب مقدس با تأکید بر آثار انس با قرآن در اندیشه امام خامنه‌ای *

عباس کریمی^۱ و مینا وحدانی بنام^۲ و رعنا وحدانی بنام^۳

چکیده

ادیان ابراهیمی با داشتن کتب آسمانی چون تورات و انجیل در جوامع مسیحی - یهودی و همچنین قرآن در جامعه مسلمین، ادعای هدایت، سعادت و کمال بشریت را دارند تا کارایی ادیان آسمانی را در ساحت بشری به ظهور برسانند، بر طبق آموزه‌های کتب آسمانی، چه در سطح فردی و چه در سطوح اجتماعی تأثیرات عمیقی چون "معنوی، عاطفی، اخلاقی و اجتماعی" را می‌توان رهگیری نمود، این مقاله ضمن پرداختن به تأثیرات فردی و اجتماعی تورات و انجیل، تلاش نموده است با رجوع به بیانات امام خامنه‌ای آثار انس با قرآن را تحلیل نماید. نویسنده در بررسی خود با رویکرد توصیفی - تحلیلی با هدف تشریح این مطالب سعی نموده ضمن پردازش مختصری به تأثیرات خوانش تورات و انجیل؛ تأثیر انس با قرآن از دیدگاه امام خامنه‌ای را مورد پژوهش قرار دهد. نتایج و یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است انس با قرآن آثار فردی و اجتماعی دارد؛ از جمله آثار فردی آن عبارت‌اند از: قرب الهی، انس پیوسته با قرآن، تنها راه نجات و سعادت؛ انس با قرآن، نوید بخش حیات طیبه و از آثار اجتماعی می‌توان به افزایش معرفت عمومی کشور، عفت عمومی، بیداری اسلامی، پیروزی در برابر ابرقدرت‌ها و... اشاره نمود.

واژگان کلیدی: کتاب مقدس، انس با قرآن، تأثیرات فردی و اجتماعی، قرآن در کلام رهبری.

*. تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۳۱ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۱/۱۱/۳۰.

۱. عضو انجمن قرآن و مستشرقان حوزه علمیه قم، ایران، قم، ایران: abas_karim@mail.ac.ir.

۲. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران: mina.vahdani2014@gmail.com.

۳. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران: rana.vahdani2019@gmail.com.

مقدمه

بحث بر سر کارآمدی و تاثیر "کتاب مقدس و قرآن" در تحقیقات پژوهشی معاصر در جهت "حل مسائل" جامعه بشریت بویژه در حوزه فردی و اجتماعی جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است؛ مقالاتی چون "تأثیر گوش دادن به تلاوت قرآن (سوره الرحمن) بر میزان اضطراب زنان باردار بیمارستان مادر و کودک سیتی فاطمه"، "تأثیر صوت قرآن کریم با ترجمه و بدون ترجمه بر پیامدهای بارداری: کارآزمایی بالینی"، "اثربخشی ترتیل قرآن در سه ماهه سوم بارداری با اختلال روانی مادر"، "تأثیر قرآن کریم بر پاسخ های فیزیولوژیکی نوزادان نارس" در مورد تاثیر قرآن در حوزه فردی و آثاری چون "مربوط به دین: مقالاتی در مطالعه دین". اسمیت، جانانان زی. انتشارات دانشگاه شیکاگو، ۲۰۰۴، "گفتگوی ادیان ابراهیمی: ده فرمان به عنوان مبنایی برای گفتگوی ادیان". مجله بین المللی روابط یهودی و مسیحی، جلد ۱۱، نه ۱، ۲۰۱۷، "«پیامبران» هشل، آبراهام جاشواف، انتشارات هارپر، ۲۰۰۱ و... که اثر بخشی تورات وانجیل را در حوزه اجتماعی به تصویر کشیده اند"، "همه این آثار به دنبال ارائه گفتمانی موثر از کارایی کتاب مقدس و قرآن هستند که تلاش کرده اند نه تنها تاثیر معنوی کتاب را، که تاثیر فیزیکی و مادی آن را به اثبات برسانند؛ همانطور که در عباراتی از تورات و انجیل آن را هدایتگر توصیف نموده است خداوند متعال قرآن را دارای برکات و آثار خاصی در جسم و روح انسان - بلکه در تمام جهان هستی - دانسته است.

علیرغم زیست این جهانی انسان معاصریتی در بستر تکنیک و خو گرفتن به تجربه ای کاملاً سکولار، نیاز انسان عصر حاضر به این پیوندهای آسمانی حیات بخش به مراتب بیش از گذشته است؛ انسان غربی علیرغم تحریف کتاب مقدس و تفاسیر کاملاً بشری از گزاره های آن؛ هنوز علقه باریک خویش را حتی در عبارت پردازی ها ادبیاتی، رسانه ای و فولکوریک و در لایه های موثر جامعه شناسانه حفظ کرده است. این تحقیق ضمن پردازش تاثیر تورات و انجیل در حوزه فردی و اجتماعی، تلاش نموده است تا انس با قرآن را از دیدگاه امام خامنه ای بررسی نماید.

تأثیر تورات و انجیل

سیر تکامل تاریخی ادیان آسمانی علیرغم تحریف بسیار در متون وحیانی و تفا سیر این جهانی و بشری از آنها این نوید را در خود حفظ کرده است که رسیدن به کمال و سعادت نهایی را در ذات خویش چون هسته ای مرکزی هر چند در دوردست اما در دسترس به صورت معقول به دنبال خواهد داشت، کاتبان کتاب مقدس هر چند باب گنجاندن تفاسیر بشری را به اصل متون مقدس گشوده اند اما با

گذشت تاریخ کهن این متون، هنوز انسان غربی (یهودی-مسیحی) عبارت های اصیل و سراسری را در آن می یابد و برآن تکیه می زند، خوانش کتب مقدس در میان یهودیان با روش های خاصی چون "تورات خوانی در کنیسه، پارا شوت (هر قسمت برای خواندن در هفته خاصی از سال)، تروپ یا کنیلا سیون و فراتر از قرائت عمومی تورات به صورت های "مطالعه و تفسیر"، "مطالعه و تأمل شخصی" و به شیوه های "خواندن بی صدا"، "خواندن با صدای بلند"، "سرودخوانی یا آواز خوانی"، "تلاوت با لحن"، "حفظ و تلاوت"، "خواندن و مراقبه" البته در چارچوب سنت و احترام به متن مقدس انجام می پذیرد. که همه این موارد تمرکز را بر تاثیرگذاری آنها در این جوامع نشان می دهد. که در ادامه، تاثیرات فردی و سپس اجتماعی را بررسی خواهیم نمود؛

تأثیرات فردی تورات و انجیل

۱. رشد معنوی

خواندن تورات و انجیل اغلب با تعمیق درک فرد از آموزه های دینی، اصول و اعتقادات به رشد معنوی منجر می شود. این می تواند ارتباط نزدیک تر با الهی را تقویت کند و راهنمایی برای رشد شخصی و رشد اخلاقی فراهم کند. از جمله مواردی که می تواند فرایند رشد معنوی را نشان دهد عبارتند از؛ ۱- هدایت و آموزش: تورات و انجیل هر دو راهنمایی و آموزش برای افرادی که به دنبال رشد معنوی هستند ارائه می کنند. آنها بینش هایی را در مورد زندگی اخلاقی، اعمال نماز و عبادت، و پیگیری عدالت ارائه می دهند. ۲. الهام و تشویق: داستان ها، آموزه ها و نمونه های موجود در تورات و انجیل، مؤمنان را در سفرهای معنوی خود الهام و تشویق می نمایند. آنها همچنین امید، آسایش و اطمینان از حضور و وفاداری خداوند را ارائه می دهند. ۳. تحول و تجدید: از طریق تأمل، مطالعه و به کارگیری آموزه های تورات و انجیل، افراد دگرگونی و تجدید قلب، ذهن و روح را تجربه می کنند. آنها به چالش کشیده می شوند تا زندگی خود را با اراده خدا هماهنگ کنند و برای قدوسیت و عدالت شخصی تلاش کنند. ۴. اجتماع و معاشرت: تورات و انجیل حس اجتماع و معاشرت را در میان مؤمنان تقویت می کند و فرصت هایی را برای عبادت، مطالعه و حمایت متقابل فراهم می کند. مؤمنان با هم یکدیگر را در رشد معنوی خود تشویق می کنند و یکدیگر را مسئول زندگی بر اساس ایمان خود می دانند. به طور خلاصه، تورات و انجیل به عنوان منابع اساسی تغذیه و رشد معنوی برای افراد و جوامع عمل می کنند،

زیرا مؤمنان به دنبال تعمیق رابطه خود با خدا و اجرای ایمان خود در زندگی روزمره هستند. نمونه ای از متنی از تورات که بر رشد معنوی تأثیر می‌گذارد، در تشیه ۶: ۵ یافت می‌شود: "خداوند، خدای خود را با تمام دل و با تمام جان و با تمام قوت خود دوست بدار." این آیه بر اهمیت دلبستگی قلبی به خدا تأکید می‌کند که برای رشد معنوی در یهودیت نقش اساسی دارد و همچنین "متی ۳۷: ۲۲-۳۹، عیسی جوهر رشد روحانی و زندگی صالح را اینگونه خلاصه می‌کند: "خداوند، خدای خود را با تمام قلب خود و با تمام جان و با تمام ذهن خود دوست بدارید." اولین و بزرگترین فرمان. و دومی مانند آن است: «هم‌سایه خود را مانند خود دوست بدار.» این آموزه بر ارتباط متقابل عشق به خدا و محبت به دیگران تأکید می‌کند، که اساس رشد معنوی در مسیحیت است.

۲. حمایت عاطفی

داستان‌ها، آموزه‌ها و حکمت موجود در تورات و انجیل می‌توانند در مواقع دشواری یا عدم اطمینان از حمایت عاطفی برخوردار شوند. بسیاری از افراد آسایش، آرامش و الهام را در متون مقدس می‌یابند، که می‌تواند به آنها کمک کند تا چالش‌های زندگی را با انعطاف‌پذیری و ایمان طی کنند.

۱. اطمینان از حضور خدا: هم تورات و هم انجیل تضمینی از حضور خدا نزد مؤمنان، حتی در میانه آزمایش‌ها و مصیبت‌ها ارائه می‌دهند. این عبارات به افراد یادآوری می‌کند که تنها نیستند و خداوند با آنهاست و آسایش و قدرت را فراهم می‌کند.

۲. امید و تشویق: داستان‌ها، آموزه‌ها و وعده‌های موجود در تورات و انجیل، امید و دلگرمی را در افراد القا می‌کند و وفاداری خداوند و وعده آینده بهتر را به آنها یادآوری می‌کند. این قسمت‌ها ایمان و اطمینان را القا می‌کند، روحیه را بالا می‌برد و ناامیدی را از بین می‌برد.

۳. اعتبار عواطف: روایات و تجربیات افراد در تورات و انجیل طیف وسیعی از احساسات از جمله غم، خشم، ترس و شادی را تأیید می‌کند. مؤمنان با دانستن این که عواطف آنها توسط خداوند درک و تصدیق شده است، آرامش می‌یابند و حس پذیرش و شفای عاطفی را تقویت می‌کنند.

۴. راهنمایی برای مقابله: حکمت و نصیحت موجود در تورات و انجیل راهنمایی برای مقابله با چالش‌ها و ناملایمات عاطفی است. مؤمنان تشویق می‌شوند که در دعا به خدا روی آورند، از دیگران حمایت کنند و در فراز و نشیب‌های زندگی خود مراقبت کنند. به طور خلاصه، تورات و انجیل به عنوان منابع حمایت عاطفی برای افراد عمل می‌کنند و در حین بررسی پیچیدگی‌های احساسات و تجربیات انسانی، اطمینان، امید، اعتبار و راهنمایی را ارائه می‌دهند.

۳. چارچوب اخلاقی

تورات و انجیل هر دو چارچوب اخلاقی و اخلاقی را برای داشتن یک زندگی صالح و با فضیلت فراهم می‌کنند. خواندن این متون اغلب افراد را وادار می‌کند تا در مورد اعمال، نگرش‌ها و ارزش‌های خود تأمل کنند که منجر به دگرگونی شخصی و تعهد عمیق‌تر به رفتار اخلاقی می‌شود. تورات و انجیل چارچوب‌های اخلاقی را برای داشتن یک زندگی درست و با فضیلت فراهم می‌کنند و راهنمایی‌هایی در مورد رفتار اخلاقی، اصول اخلاقی و ارزش‌های معنوی ارائه می‌دهند. بیایید چارچوب‌های اخلاقی هر سند را بررسی کنیم:

۱. چارچوب اخلاقی تورات:

تورات، متشکل از پنج کتاب اول انجیل عبری، آموزه‌ها و احکام اساسی را برای ایمان یهودی ارائه می‌دهد. که خود آن مبتنی بر اصول ذیل می‌باشد؛ ۱. اوامر (Mitzvot): تورات شامل ۶۱۳ فرمان (mitzvot) است که جنبه‌های مختلف زندگی از جمله روابط، عدالت اجتماعی، عبادت و رفتار شخصی را در بر می‌گیرد. این احکام چارچوبی اخلاقی برای داشتن یک زندگی صالح و با فضیلت فراهم می‌کند و بر اهمیت اطاعت از قوانین خدا تأکید می‌کند. ۲. الزامات اخلاقی: تورات بر الزامات اخلاقی مانند عدالت، شفقت، صداقت و مهربانی تأکید دارد. مؤمنان تشویق می‌شوند که با دیگران با انصاف و شرافت رفتار کنند، از اعضای آسیب‌پذیر جامعه مراقبت کنند و اصول درستکاری و درستی را رعایت کنند. ۳. رابطه عهد: تورات یک رابطه عهد و پیمانی را بین خدا و قوم اسرائیل بر اساس تعهدات و مسئولیت‌های متقابل برقرار می‌کند. مؤمنان فراخوانده شده‌اند تا با اطاعت از اوامر او و زندگی بر اساس خواست او به عهد خود با خدا احترام بگذارند.

۲. چارچوب اخلاقی انجیل

انجیل نیز که به آموزه‌ها و گزارش‌های عیسی مسیح در عهد جدید اشاره می‌کند، راهنمایی در مورد زندگی اخلاقی برای مسیحیان ارائه می‌کند. که خوب مبتنی بر اصول خاص خویش به شرح ذیل می‌باشد؛ ۱. عشق و شفقت: انجیل بر اهمیت عشق و شفقت به عنوان اصول اصلی زندگی اخلاقی تأکید می‌کند. عیسی به مؤمنان می‌آموزد که خدا را با تمام قلب خود دوست داشته باشند و همسایگان خود را مانند خودشان دوست داشته باشند و اخلاق عشق و همدلی نسبت به دیگران را تجسم بخشد. ۲. قاعده طلایی: انجیل قانون طلایی را آموزش می‌دهد، که این است که با دیگران همانطور رفتار کنید که دوست دارید با شما رفتار شود. این اصل بر اهمیت همدلی، مهربانی و احترام در روابط بین

فردی تأکید می‌کند و مؤمنان را در تعامل با دیگران راهنمایی می‌کند. ۳. موعظه روی کوه: در موعظه روی کوه (متی ۵-۷)، عیسی آموزه‌های اخلاقی را بیان می‌کند که شالوده اخلاق مسیحی را تشکیل می‌دهد. این آموزه‌ها شامل سعادت‌ها می‌شود که فضیلت‌هایی مانند فروتنی، رحمت، صفای قلب و صلح‌جویانه و همچنین آموزه‌هایی در مورد بخشش، خشونت‌پرهیز و درستی اخلاقی را برجسته می‌کند. به طور خلاصه، تورات و انجیل هر دو چارچوب‌های اخلاقی را برای داشتن یک زندگی صالح و با فضیلت فراهم می‌کنند و بر اصولی مانند اطاعت از احکام خدا، رفتار اخلاقی، عشق، شفقت و عدالت‌جویی تأکید می‌کنند. این اسناد به عنوان راهنمای مؤمنان عمل می‌کند و شخصیت اخلاقی آنها را شکل می‌دهد و اعمال آنها را مطابق با خواست خداوند هدایت می‌کند.

۴. اجتماع و هویت

برای بسیاری از افراد، خواندن تورات و انجیل نه تنها یک تلاش شخصی است، بلکه راهی برای ارتباط با جامعه مذهبی و میراث آنهاست. حس تعلق و هویت را تقویت می‌کند، پیوندها را با سنت ایمانی تقویت می‌کند و حس مشترک هدف و تعلق را در بین مؤمنان تقویت می‌کند. تورات و انجیل نقش مهمی در شکل دادن به احساس هویت، تعلق و ارتباط افراد با سنت ایمانی خود دارند. بیایید بررسی کنیم که هر متن چگونه بر این جنبه‌ها تأثیر می‌گذارد، همراه با ذکر عبارات خاصی از تورات و انجیل:

۱) تأثیر تورات

الف: احساس هویت: تورات پایه و اساس هویت یهودی را فراهم می‌کند و به عنوان متن مقدس عمل می‌کند که عقاید، اعمال و میراث فرهنگی را برای یهودیان در سراسر جهان تعریف می‌کند.
ب: تعلق و ارتباط با سنت ایمانی: تورات با ارائه یک روایت مشترک، ارزش‌ها و مناسکی که جوامع یهودی را به هم پیوند می‌دهد، احساس تعلق و ارتباط با سنت ایمانی یهودی را تقویت می‌کند.

عباراتی از تورات:

- تثنیه ۴: ۶: "ای اسرائیل بشنو، خداوند، خدای ما، خداوند یکی است."
- خروج ۱۹: ۵: "اکنون اگر کاملاً از من اطاعت کنید و عهد من را نگاه دارید، از همه امتها دارایی ارزشمند من خواهید بود."

۲) تأثیر انجیل

احساس هویت: انجیل پایه و اساس هویت مسیحی را تشکیل می‌دهد، زیرا حاوی آموزه‌ها و گزارش‌های عیسی مسیح است که در ایمان و اعتقاد مسیحی نقش اساسی دارد. تعلق و ارتباط با سنت

ایمانی: انجیل با اعلام پیام نجات، فیض و رستگاری از طریق عیسی مسیح و با ارائه راهنمایی برای زندگی مسیحی، احساس تعلق و ارتباط با سنت ایمان مسیحی را تقویت می‌کند.

عباراتی از کتاب مقدس (عهد جدید):

- متی ۱۶:۱۶-۱۷: "اما شما چطور؟" او پرسید: "به نظر شما من کی هستم؟" شمعون پطرس

پاسخ داد: «تو مسیح، پسر خدای زنده هستی.»

- یوحنا ۱۶:۳: "زیرا خدا جهان را چنان محبت کرد که پسر یگانه خود را داد تا هر که به او ایمان

آورد هلاک نگردد، بلکه حیات جاودانی داشته باشد."

همچنین توانسته است تاثیر بر هویت، تعلق و پیوند با سنت ایمانی را در وجوه ذیل نشان داده است: ۱. روایت مشترک: هم تورات و هم انجیل روایت مشترکی از رابطه خدا با بشریت، تاریخ سنت ایمانی آنها و وعده های رستگاری و رستگاری در اختیار مؤمنان قرار می‌دهند. ۲. ارزش‌ها و اخلاقیات: تورات و انجیل ارزش‌ها و اخلاقیات مشترکی را القا می‌کنند که شخصیت اخلاقی مؤمنان را شکل می‌دهد و رفتار آنها را هدایت می‌کند و حس هویت و مسئولیت جمعی را تقویت می‌کند. ۳. آیین‌ها و اعمال: هر دو متن مناسک، مراسم و اعمال مذهبی را تجویز می‌کنند که در سنت دینی نقش اساسی دارند و فرصت‌هایی را برای مؤمنان فراهم می‌کنند تا هویت خود را بیان کنند، ارتباط خود را با جامعه ایمانی تقویت کنند و روابط خود را با آنها عمیق‌تر کنند.

با همه تفاسیری که گذشت تحریفات بسیار در کتب مقدس؛ فرهنگ غربی را بستری برای رشد و نمودن دنیای جدید و سکولار قرار داده است که دین‌گریزی و حتی ضدیت با دین را به دنبال داشته است. به تعبیری؛ شک‌دکاری غربی و رنسانس علمی و نگاه تجربی آنها همه متون مقدس را در تعلیق و تفسیر بشری و تاریخ‌مند قرار داده است از این رو علیرغم توجه وافر در حوزه نظری به مباحث این چنینی در تفکر غربی، در حوزه عملی یک نوع شکاف عمیق وجود دارد که نمی‌توان از سبک زندگی دینی در غرب به جزء پاس و احترام گذاشتن به برخی از مناسک یاد برد.

تأثیر اجتماعی تورات و انجیل

۱. تأثیر فرهنگی: تورات و انجیل تأثیر عمیقی بر فرهنگ، ارزش‌ها و آداب و رسوم جوامع در سراسر

جهان داشته‌اند. آنها قوانین، ادبیات، هنر، موسیقی و هنجارهای اجتماعی را شکل داده‌اند و اثری پاک‌نشدنی در تمدن بشری بر جای گذاشته‌اند.

۲. گفتگوی بین ادیان: خواندن تورات و انجیل می‌تواند گفتگو و تفاهم بین ادیان را با ترویج احترام متقابل، مدارا و قدردانی از دیدگاه‌های مذهبی متنوع تسهیل کند. این زمینه مشترکی را برای افراد با مذاهب مختلف فراهم می‌کند تا در گفتگوهای معنادار شرکت کنند و شکاف‌های مذهبی را پر کنند.

۳. عدالت اجتماعی و وکالت: آموزه‌های اخلاقی و اصول اخلاقی مورد حمایت تورات و انجیل اغلب افراد و جوامع را برمی‌انگیزد تا از عدالت اجتماعی، برابری و حقوق بشر دفاع کنند. آنها به عنوان یک کاتالیزور برای تغییرات اجتماعی مثبت عمل می‌کنند و افراد را برای رسیدگی به بی‌عدالتی‌ها و نابرابری‌های سیستمی در جامعه توانمند می‌کنند.

۴. جامعه‌سازی: خواندن تورات و انجیل انسجام و همبستگی جامعه را با ارائه یک روایت مشترک، ارزش‌ها و مناسکی که مؤمنان را به هم پیوند می‌دهد، تقویت می‌کند. پیوندهای اجتماعی را تقویت می‌کند، حمایت متقابل را ترویج می‌کند و همکاری در خدمت به خیر عمومی را تشویق می‌کند. به طور خلاصه، از نگاه اندیشمندان دین پژوه غربی؛ خواندن تورات و انجیل تأثیرات فردی و اجتماعی بسیاری دارد، زندگی افراد را از نظر معنوی، اخلاقی و عاطفی غنی می‌کند و در عین حال ارزش‌ها، فرهنگ و هویت جمعی جوامع و جوامع را شکل می‌دهد.

انس با قرآن در اندیشه امام خاتمه‌ای

«انس» در لغت به معنای الفت است (قرشی، ۱۳۷۱: ۱۳۲/۱) و در مقابل «وحشت» قرار دارد (ابن فارس، ۱۴۰۴: ۱۴۵/۱؛ ابن منظور، ۱۴۱۴: ۱۳/۶) در مفردات آمده: الانس: خلاف النفور یعنی الفت ومحبت، بر خلاف تنفر و بی‌محبتی است (راغب، ۱۴۱۲: ص ۹۴) همچنین گفته شده: «مع التَّجَانُسِ التَّأْنُسُ»: همجنسی و همانندی، انس و الفت می‌آورد (مصطفوی ۱۳: ۱۶۱/۱-۱۵۹). معنای دیگری که برای آن ذکر شده، آرامش است (ابن سید، ۱۴۱۲: ۵۵۵/۸).

در اصطلاح، انس باقرآن کریم در اندیشه مقام معظم رهبری، به طی کردن مراحل مشخصی گفته می‌شود که در نهایت ثمره آن عمل به قرآن کریم و خواندن و بازخواندن و در مفاهیم قرآنی تدبیرکردن و آنها را فهمیدن می‌داند (بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۸۶/۰۶/۲۲).

قرآن بهترین مونس انسان در تنهایی‌ها و نگرانی‌های زندگی است که جلوه‌ای از علم و حقیقت پروردگار و نشانگر عظمت خداوند متعال است. انس با قرآن، همراه شدن با گنجینه بی‌پایان و در اختیار داشتن برنامه جامع و کامل یک زندگی سعادتمندانه است که همه در پی آنند، ولی نمی‌دانند که در کنارشان قرار دارد.

قرآن کریم خود را با صفاتی از جمله: بیان (آل عمران/۱۳۸) احسن الحدیث (زمر/۲۳) برهان (نساء/۱۷۴)

شفاء (یونس/۵۷) ذکر (انبیاء/۵۰) و... معرفی می‌کند.

آیات قرآن کریم به خوبی بیانگر عظمت و جایگاه والای قرآن و نقش مهم آن در زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها است.

حضرت علی^ع در توصیف قرآن کریم چنین می‌فرماید: «قرآن فرماندهی بازدارنده و ساکنی گویا و حجت خدا بر مخلوقات است. خداوند پیمان عمل کردن به قرآن را از بندگان گرفته و آنان را در گرو دستوراتش قرار داده است. نورانیت قرآن را تمام و دین خود را به وسیله آن تکامل فرمود و پیامبرش را هنگامی از جهان برد که از تبلیغ احکام قرآن فراغت یافته بود» (دستی، ۱۳۸۰: ۳۵۲).

امام خامنه‌ای در اهمیت قرآن چنین می‌فرماید: «این قرآن یک اقیانوس عظیم است هر چه بیشتر جلو بروید، تشنه‌تر می‌شوید و علاقمندتر می‌شوید و دل شما روشن‌تر می‌شود. در قرآن باید تدبّر کرد.» (بیانات در مراسم اختتامیه مسابقات حفظ و قرائت قرآن کریم، ۱۳۷۹/۸/۹).

در جای دیگر نیز فرموده‌اند: «باید به قرآن نزدیک شد شما جوان‌های عزیز و همه جوان‌هایی که این حرف را در سراسر کشور می‌شنوید، بدانید در قرآن حکمت هست، نورهست، شفا هست، عقده‌هایی که بر اثر چالش‌های موجود مادی دنیا در دل و جان انسان به وجود می‌آید، سرانگشت حکمت قرآنی می‌تواند همه این عقده‌ها را باز کند، این واقعیت است، دل‌ها را باز می‌کند، شرح صدر می‌دهد، امید می‌دهد، نور می‌دهد، عزم را سخ برای حرکت در صراط مستقیم می‌دهد. با قرآن باید مواجه شد و اینها را گرفت.» (بیانات در دیدار قاریان قرآن کریم، ۱۳۸۴/۷/۱۴).

آثار انس با قرآن کریم

انس با قرآن، آثار و برکات فراوانی در زندگی انسان دارد. آثار انس با قرآن را می‌توان به‌طور کلی در دو دسته آثار فردی و اجتماعی قرار داد که عبارت‌اند از:

۱. آثار فردی

الف. کلید انس باقرآن، تهذیب نفس و تفقه

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «باقرآن باید مثل آینه مواجه شد، پاکیزه، براق و بی‌زنگار، تا قرآن در دل ما منعکس شود. قرآن باید در جان ما انعکاس پیدا کند. این همیشه و برای همه نیست، برای کسانی

است که دلشان را با صفای باطن و نفس، پاکیزه کنند، باایمان، با باور و با قبول باقرآن مواجه شوند، و الاّ کسانی که دل معاند دارند، بنای برنشیندن و نفهمیدن دارند، نوای قرآن، کلام قرآن و پیام قرآن در دل آنها اثری نمی‌کند» (بیانات در دیدار قاریان قرآن کریم، ۱۳۸۹/۴/۲۴) و در جای دیگر می‌فرماید: «غالب مردم - آن‌ها نه همه مردم - از ظاهر قرآن یک استفاده‌ای می‌کنند اما استفاده از اعماق قرآن و بطون قرآن جز با تعلّم و تفقّه به دست نمی‌آید که امام علی (ع) در نهج البلاغه می‌فرماید: «و تعلّموا القرآن»؛ بعد با یک فاصله‌ای می‌فرماید: «و تفقّوها فیّه» تفقّه یعنی آموزش عمیق، به یادگیری عمیق می‌گویند. «تفقّه» آموزش عمیق. قرآن، فانه ربیع القلوب (فیض الاسلام، ۱۳۷۷؛ خ: ۱۰۹/۳۴۰) که بهار دلها است، دل را طراوت می‌بخشد و به دل شکوفایی می‌دهد؛ و تدبّر و تعلّم و تفقّه لازمه آن است. البته شرطش هم تطهیر قلب است؛ باید دل‌هایمان را پاک کنیم، از خیلی و اردات قلبی خودمان را نجات دهیم که این هم باز برای شما جوانان از امثال بنده به مراتب آسان تر است (بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۴۰۱/۱/۱۴).

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: *إِلَّا لِيُظْهِرَهُ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ* (واقع: ۷۹) «این قرآن را جز پاکان نمی‌توانند مس کنند». در نگاه علامه طباطبائی: «کلام در سیاق بزرگداشت امر قرآن است، می‌خواهد قرآن را تجلیل کند، و از همین جا می‌فهمیم که منظور از مس قرآن دست کشیدن به خطوط آن نیست، بلکه علم به معارف آن است، که جز پاکان خلق کسی به معارف آن عالم نمی‌شود» (طباطبائی، ۱۳۹۰: ۱۳۷/۱۹).

ب. انس با قرآن، آمیخته با گوشت و پوست جوانان

رهبر معظم انقلاب خطاب به جوانان بیان داشتند: «شما جوانان عزیز و همه جوانانی که این حرف را در سراسر کشور می‌شنوید، بدانید در قرآن حکمت هست، نور هست، شفاء هست، عقده‌هایی که بر اثر چالش‌های موجود مادی دنیا در دل و جان انسان به وجود می‌آید، سرانگشت حکمت قرآنی می‌تواند همه این عقده‌ها را باز کند، این واقعیت است، دل‌ها را باز می‌کند، شرح صدر می‌دهد، امید می‌دهد، نور می‌دهد، عزم راسخ برای حرکت در صراط مستقیم می‌دهد. با قرآن باید مواجه شد و اینها را گرفت» (بیانات در دیدار قاریان قرآن کریم، ۱۳۸۴/۷/۱۴).

امام صادق (ع) در این باره می‌فرماید: «هر جوان مؤمنی که قرآن بخواند قرآن با پوست و گوشت و خون او در می‌آمیزد و خداوند او را با فرشتگان همراه می‌سازد و قرآن روز قیامت نگهدارنده او از دوزخ خواهد بود» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۰۷/۸۹؛ کلینی، ۱۳۸۶: ۵۴۷/۴)

ج. انس پیوسته با قرآن، تنها راه نجات و سعادت

مقام معظم رهبری «نتیجه انس طولانی و بلند مدت را رسوخ در علم و مشمول هدایت قرآنی شدند، می دانند». چنان که خداوند از راه سعادت‌مندان به عنوان راه پایدار و استوار یاد می کند و قرآن را هدایت گر به این راه معرفی می نماید و می فرماید: Π إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيَشِيرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ إِنَّ لَهُمْ أَجْرًا عَظِيمًا (إسرا: ۹)؛ «قطعا این قرآن به (راهی) که پایدار تر است هدایت می کند و به مومنان که کارهای شایسته انجام می دهند مژده می دهد که پاداش بزرگ برای ایشان خواهد بود».

پیامبر اکرم κ می فرماید: «إِنْ أُرِدْتُمْ عِيشَ السَّعْدَاءِ وَ مَوْتَ الشَّهْدَاءِ... فَأُدرِسُوا الْقُرْآنَ...» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۹/۹۲). «اگر زندگی نیک بختان و مرگ شهیدان را می خواهید قرآن را یاد بگیرید». شهیدان در پرتو تعالیم قرآن که مرگ را آغاز حیات دیگری می دانند جان خویش را در لبیک به معبود نثار کردند و از همین رو به خوشبختی رسیدند و آن که قرآن را بیاموزد و به آن عمل کند همان راه شهیدان را که کسب تعالیم قرآن است پیموده است.

د. انس و تدبّر در قرآن، تضمین رشد اعتقادات

رهبر معظم انقلاب می فرماید: «یکی از راههایی که عمق در اعتقادات انسان، در مبانی فکری انسان، در روح انسان، در ایمان انسان ایجاد می کند انس با قرآن است. بنابر این در زندگی حتما تلاوت قرآن با تدبّر را داشته باشید و نگذارید حذف شود» (بیانات در دیدار اعضای هیأت دولت، ۱۳۷۹/۴/۱۷). همچنان که خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: Π كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ O (ص: ۲۹)؛ «این قرآن، کتاب مبارکی است که آن را به سوی توای پیامبر نازل کردیم تا مردم در آیات آن بیندیشند و خردمندان از آن پند گیرند». همچنین حضرت علی $\wp$ می فرماید: «لا خیر فی قرآنه لیس فیها تدبّر» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۱/۸۹)؛ «در قرائتی که همراه با تدبّر نباشد خیری نیست».

هـ. انس با قرآن، نویدبخش حیات طیّبه

در بیاناتی از مقام معظم رهبری می خوانیم که فرموده اند: «قرآن حیات طیّبه را به ما وعده داده است حیات طیّبه یعنی چه؟ زندگی پاکیزه یعنی چه؟ یعنی زندگی که در آن، هم روح انسان، هم جسم انسان، هم دنیای انسان، هم آخرت انسان تامین است؛ زندگی فردی در آن تامین است، آرامش روحی در آن

تأمین هست، سکینه و اطمینان در آن هست، آسایش جسمانی در آن وجود؛ فوائد اجتماعی، سعادت اجتماعی، عزّت اجتماعی، استقلال و آزادی عمومی هم در آن تأمین است». (بیانات در دیدار قاریان قرآن، ۸۹/۴/۲۴).

چنانچه خداوند می‌فرماید: II من عمل صالحا من ذکر او انشی مومن فلنحیینه حیاه طیّبه ولنجزینّهم أجرهم بأحسن ما كانوا يعملون O (نحل: ۹۷)؛ «هر کس - از مرد یا زن - کار شایسته کند و مومن باشد، قطعاً او را باز زندگی پاکیزه‌ای، حیات (حقیقی) بخشیم، و مسلماً به آنان بهتر از آنچه انجام می‌دادند پاداش خواهیم داد».

پس آنچه سبب دست‌یابی به حیات طیّبه است، انس با قرآن کریم به معنای حقیقی و عمل به دستورات و احکام خداوند است و این یعنی همان تربیت یافتن انسان با دین که سبب رسیدن انسان به کمالات حقیقی می‌گردد.

و. رمضان ماه فرصت‌ها، ماه تقرب و تلاوت قرآن

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «ماه رمضان ماه خیلی خوبی است دوستان عزیز فرصت بسیار خوبی است فرصت تعبّد، فرصت تقرب، فرصت روزه‌ای است که می‌گیرید، فرصت نشستن سر سفره رحمت الهی است، سر سفره ضیافت الهی است، این سفره ضیافتی که می‌گویند این ضیافت هم روزه شماست، همین نافله شماست، همین نماز شماست. سحر ماه رمضان همه پامی شوند این سحر را نباید از دست داد سحر فرصت خیلی خوبی است، اگر ما از سحر استفاده نکنیم در این دنیای شلوغ وقت دیگری نداریم برای خلوت با خودمان، بادلمان، با خدای خودمان، واقعا وقتی باقی نمی‌ماند گرفتاریم ما» (بیانات در جلسه درس خارج فقه در آستانه فرارسیدن ماه مبارک رمضان، ۱۳۹۸/۹/۱۰).

ایشان در سخنی دیگر نیز می‌فرماید: «خدای متعال در این ماه فرصت تقرب به خودش را فراهم کرده؛ اگر شما وارد این ضیافت شدید، از این پذیرایی بهره‌مند می‌شوید. این فرصت چیست؟ این فرصت، روزه است؛ این فرصت اجر بی‌پایان تلاوت قرآن است... می‌توانید از این فرصت‌ها به بهترین وجهی استفاده کنید. امام سجاد ؑ در دعای ورود به ماه مبارک رمضان می‌فرماید: واعنّا علی صیامه بکفّ جوارح عن معاصیک؛ معلوم شد که صیام فقط نخوردن و اجتناب از این کارهای ظاهری نیست؛ این هم جزو این صیامی است که شما را به خدا نزدیک می‌کند؛ کفّ جوارح از معاصی الهی؛ و استعمالها فیه بما یرضیک؛ بعد از فاصله‌ای حضرت می‌فرماید: «و ان نتقرب الیک فیه من الاعمال الزاکیه بما تطهرنا به من الذنوب و تعصمنا فیه مما نستأنف من العیوب (فیض الاسلام، ۱۳۷۶: ۲۸۵-۲۸۹) خدای متعال هم از گذشته ما را پاک کند هم در آینده ما را محفوظ کند و نگه دارد؛ قدر این ماه را بدانیم» (بیانات در دیدار قاریان قرآن، ۱۴۰۱/۱/۱۴).

۲. آثار اجتماعی

الف. انس و معرفت قرآنی، عامل پیشرفت کشور

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اگر ملتی با معرفت قرآنی آشنا بشود، بسیاری از کارها برای او آسان خواهد شد؛ حرکت برای او آسان خواهد شد. شما به همین مقداری که ملت ما درهای قرآن را به روی خود باز کرد، ملاحظه کنید - که این به برکت انقلاب شد - ببینید چه تحولی در ملت ما به وجود آمد؛ ببینید چه عظمت و چه عزتی ملت ما پیدا کرد به همین مقدار اندک حرکتی که ما به سمت قرآن کردیم. قرآن، این‌گونه است. اگر حرکت به سمت قرآن به شکل کامل انجام بگیرد، آن وقت این ملت همان چیزی خواهد شد که قرآن کریم خبر داده است؛ Π لتكونوا شهداء على الناس O (حج: ۷۸) و Π كنتم خير امة اخرجت للناس O (آل عمران: ۱۱۰).

در سخنی دیگر با تأکید بر مطلب فوق می‌فرماید: «عزیزان من، شما بدانید، برای این که ما جامعه‌ای به وجود بیاوریم که هم از لحاظ مادی، علمی و صنعتی دچار عقب ماندگی نباشد، پیشرو باشد و بر روی زندگی دنیا اثر گذار باشد و در عین حال از لحاظ معنویت دچار آفت‌های معنوی - که امروز غرب دچار آن است - نباشد، قرآن و عمل به آن لازم است». (بیانات در جلسه اختتامیه مسابقات قرائت قرآن، ۱۳۷۱/۱۱/۵).

ب. انس با قرآن، نقش بر آب کردن حيله‌ها و فتنه‌های دشمنان

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اگر جوان مسلمان با قرآن انس پیدا کند و فرصت تدبّر در قرآن را به خود بدهد، بسیاری از شبهات دشمن بی‌اثر خواهد شد» (بیانات در دیدار جمعی از حافظان و قاریان قرآن نونهال و نوجوان کشور، ۱۳۸۰/۶/۲۸).

در روایتی از پیامبر K چنین آمده است: «إذا التبست عليكم الفتن كقطع الليل مظلم فعليكم بالقرآن فانه شافع مشفع... فيه مصابيح الهدى و منار الحكمة» (کلینی، ۱۳۶۹: ۴/۵۹۴)؛ «آن گاه که فتنه‌ها چون پاره‌های شب تار بر شما پوشیده شده قرآن تمسک کنید که آن شفیع است که شفاعتش پذیرفته می‌شود... در آن چراغ‌های هدایت و نشانه‌های حکمت است...». پس بنابراین انسانی که با قرآن مأنوس است و آن راهمنای خویش ساخته، خود را بر خوان رنگارنگ و بی نظیری می‌بیند که میزبان آن خداست چگونه ممکن است آدمی بر سر چنین سفره‌ای حاضر شود و بی‌توشه و دست خالی برگردد.

ج. انس با قرآن، حاصل افزایش معرفت عمومی کشور

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «آیات قرآن دارای عصاره و کلیات تعلیم اسلام است. به همین جهت، «انس با قرآن»، معرفت اسلامی را در ذهن ماقوی تر و عمیق تر می‌کند. بدبختی جوامع اسلامی، به خاطر دوری از قرآن و حقایق و معارف آن است. آن کسانی از مسلمانان که معانی قرآن را نمی‌فهمند و با آن انس ندارند، وضعشان معلوم است حتی کسانی که زبان قرآن، زبان آنهاست و آن را می‌فهمند، به خاطر عدم تدبّر در آیات قرآن، با حقایق قرآنی آشنا نمی‌شوند و انس نمی‌گیرند.» (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۱/۱/۱۰). جای دیگری تأکید می‌کنند که: «انس با قرآن، معرفت عمومی یک کشور را بالا می‌برد. الان هم به برکت قرآن، کشور رو به پیشرفت است.» (بیانات در دیدار قاریان مصری، ۱۳۷۰/۳/۱۱).

د. خانواده قرآنی، نتیجه تربیت صحیح فرزندان

یکی از مهمترین نهادهای اجتماعی، خانواده است که تأثیری عمیق در تربیت دینی جوانان دارد. تربیت مهم‌ترین نقش خانواده است که در آموزه‌های دینی در این رابطه سفارش‌های ارزشمندی بیان شده که عمل به آن می‌تواند در تحقق رشد باورهای دینی و قرآنی جوانان نقش به سزایی داشته باشد پس بنا بر این با تربیت صحیح و روشمند است، که می‌توان افراد سالم و صالح ساخت و با تربیت است، که یک جامعه سالم شکل می‌گیرد، والدین در این میان نقش اساسی دارند که نقش مادر درکانون خانواده بیشتر حائز اهمیت است.

امام خامنه‌ای در مورد تأثیر انس با قرآن در مورد زنان و خانواده می‌فرماید: «اگر زن‌ها با قرآن مانوس بشوند بسیاری از مشکلات جامعه حل خواهد شد؛ چون انسان‌های نسل بعد در دامن زن پرورش پیدا می‌کند و زن آشنای با قرآن و مانوس با قرآن و متفاهم با مفاهیم قرآن، خیلی می‌تواند در تربیت فرزند تأثیری داشته باشد.» (بیانات در دیدار جمعی از بانوان قرآن‌پژوه کشور، ۱۳۷۸/۸/۲۷).

ه. انس با قرآن، حجاب و عفت عمومی، امنیت اجتماعی

مقام معظم رهبری در سخنانی در جمع عناصر نیروی انتظامی و جوانانی که در بخش‌های مختلف وارد این صحنه خدمت‌گزاری می‌شوند، ملت ایران را یکی از ارزشمندترین ملت‌های دنیا دانسته‌اند و با تأکید بر حفظ آبروی این ملت در همه ابعاد و نواحی به نقشه‌های دشمنان اشاره نموده و می‌فرماید: «بسیار کسان هستند که سر انگشت دشمن هستند؛ اما نه در چهره یک برخورد نظامی بلکه با بر آشفتن محیط امن زندگی مردم، با شکستن حریم خلوت امن خانواده‌ها و با نفوذکردن در حصار محکم عفت عمومی این ملت.» (بیانات در مراسم فارغ التحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۷۲/۴/۲۶).

درباره اهمیت حجاب بیان داشتند: «حجاب یک ضرورت شریعتی است؛ شریعت است؛ ضرورت شرعی است؛ یعنی تردیدی در وجوب حجاب وجود ندارد؛ این را همه باید بدانند. این که حالا خدشه کنند، شبهه کنند که آیا حجاب هست، لازم است، ضروری است، نه؛ این خدشه و شبهه ندارد؛ یک واجب شرعی است که باید رعایت بشود، منتها آن کسانی که حجاب را به طور کامل رعایت نمی کنند، اینها را نباید متهم کرد به بی دینی و ضدانقلابی» (بیانات در دیدار اقشار مختلف بانوان، ۱۴۰۱/۱۰/۱۴). همچنین رهبر انقلاب در تبیین الزام شرعی و قانونی حجاب گفتند: «در مسئله پوشش، حجاب، محدودیتی شرعی و قانونی است نه محدودیتی دولتی، و کشف حجاب نیز هم حرام شرعی است هم حرام سیاسی.» (بیانات در دیدار رمضانی مسئولان و کارگزاران نظام، ۱۴۰۲/۱/۱۵).

دستور به حجاب و پاسداشت عفاف در چندین آیه از قرآن مشاهده می شود که خداوند متعال در سوره احزاب خطاب به پیامبر می فرماید: Π یا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّلزَّوْجِکَ وِ بَنَاتِکَ وَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِینَ یَدِیْنِ عَلَیْھِن مِّن جَلْبَابِھِن ذَلِکَ أَدْنٰی اَنْ یَّعْرِفْنَ فَلَا یُؤْذِیْنَ وَ کَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِیْمًا (احزاب: ۵۹) «ای پیامبر به همسرانت و دخترانت و زنان مومنین بگوروسری های بلند خود را بر خویش فرو افکنند تا شناخته نشوند و مورد آزار قرار نگیرند».

در شأن نزول آیه فوق، چنین آمده است که زنان مسلمان در عصر پیامبر ک به مسجد می رفتند و پشت سر پیامبر نماز می گذاردند. هنگام شب که برای نماز مغرب و عشا می رفتند، بعضی جوانان بر سر راه آنها می نشستند و با مزاحمت و سخنان ناروا آنها را آزار می دادند. آیه فوق نازل شد و به آنها دستور داد حجاب خود را بطور کامل رعایت کنند تا به خوبی از کنیزان شناخته شوند و کسی بهانه مزاحمت پیدا نکند (حویزی، ۱۳۶۱: ۳۰۳/۴؛ بحرانی، بی تا، ۴۹۶/۴).

و. انس باقرآن، ثمره عزت و بیداری اسلامی

مقام معظم رهبری می فرماید: «از وقتی در این منطقه نشانه های بیداری اسلامی دیده شد، فعالیت های ایجاد تفرقه بیشتر شد؛ اینها تفرقه را یک وسیله ای می دانستند برای اینکه بر ملت ها مسلط بشوند. از زمانی که احساس شد در این منطقه حرف های نو، افکار اسلامی نو، ایستادگی ملت ها، زنده شدن و سرپا شدن ملت ها دارد وجود پیدا می کند، حرکت تفرقه آمیز دشمنان بیشتر شد؛ وقتی که نظام اسلامی در ایران سرپا آمد، که پرچم اسلام را برافراشته کرد، قرآن را سردست گرفت و با افتخار گفت که ما به اسلام عمل می کنیم و قدرت و سیاست و امکانات و ارتش و نیروی مسلح و همه چیز را با خود همراه داشت و از آنها استفاده کرد و روز به روز آنها را تقویت کرد، این حرکت تفرقه آمیز بیشتر شده است.» (بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۵/۹/۲۷).

رهبر انقلاب در سخنی دیگر می‌فرماید: «دنیای اسلام باید به فکر حفظ موجودیت اسلام و حفظ امت اسلامی باشد. این، چگونه ممکن است؟ از راه قرآن. قرآن به ما همه چیز را تعلیم داده است. قرآن را باید آموخت، قرآن را باید فهمید، قرآن را مثل نوشیدنی گوارا و مقوی باید نوشید و زندگی خود را با آن با طراوت و سرشار از نیرو و عزت کرد.» (بیانات در دیدار قاریان شرکت کننده در بیست و یکمین دره مسابقات بین المللی قرآن، ۱۳۸۳/۶/۲۶).

خداوند متعال در این زمینه می‌فرماید: Π واعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا (آل عمران: ۱۰۳)؛ «وهمگی به ریسمان خدا (قرآن و هرگونه وسیله وحدت الهی)، چنگ بزنید و پراکنده نشوید».

نتیجه‌گیری

۱. با توجه به تحریف تورات و انجیل آثار فردی و اجتماعی آنها نیز در در حالت تعلیق قرار دارد. هر چند که محققان غربی آثار فردی چون "رشد معنوی، پشتیبانی عاطفی، چارچوب اخلاقی و هویت و اجتماعی را و همچنین آثار اجتماعی چون" فرهنگی، بین‌الادیانی، عدالت اجتماعی و جامعه‌سازی را برشمرده‌اند.

۲. در آیات و روایات به اهمیت و عظمت قرآن تأکید بیشتری شده است و آن را به‌عنوان نور برای انسان‌ها قرار داده است؛ نوری که خود روشن است و برای غیر خود نیز روشن‌گری می‌نماید.

۳. از دیدگاه مقام معظم رهبری انس با قرآن آثار فردی و اجتماعی دارد که انس پیوسته با قرآن، نتیجه هدایت و سعادت، نقش بر آب کردن فتنه‌های دشمنان، عفت عمومی و امنیت اجتماعی و... را در بردارد.

۴. رهبر معظم انقلاب کلید انس با قرآن را تهذیب و تفقه دانسته و می‌فرماید: با قرآن باید مثل آینه مواجه شد و قرآن باید در جان ما انعکاس پیدا کند غالب مردم از ظاهر قرآن یک استفاده‌ای می‌کنند اما استفاده از اعماق و بطون قرآن جز با تعلّم و تفقه بدست نمی‌آید.

۵. در نگاه ایشان عامل پیشرفت و افزایش معرفت عمومی کشور و بیداری اسلامی در گرو انس با قرآن و معرفت قرآنی است.

۶. امام خامنه‌ای به موضوع عفت عمومی تأکید دارند و در اهمیت خانواده قرآنی به نقش والدین اشاره داشته و می‌فرماید: با تربیت صحیح و روشمند است که می‌توان افراد سالم و صالح ساخت و به توسط تربیت: امعه سالم شکل می‌گیرد.

۷. حضرت آقا در تبیین الزام شرعی و قانونی حجاب گفتند: در مسئله پوشش، حجاب، محدودیتی شرعی و قانونی است نه محدودیتی دولتی، و کشف حجاب نیز هم حرام شرعی است هم حرام سیاسی.

فهرست منابع

۱. آدین اشتاین سالتز، سیری در تلمود، باقر طالبی دارابی، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۴ش.
۲. ابن سید، علی بن اسماعیل، المحکم و المحيط الاعظم، بیروت: دارالکتب، ۱۴۱۲ق.
۳. ابن فارس، احمد بن فارس، معجم المقاییس اللغة، محقق: عبدالسلام محمد هارون، مکتب دارالاعلام الاسلامیه، چاپ اول. ۱۴۰۴ق.
۴. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، محقق: جمال الدین میردامادی، بیروت: دارالفکر للطباعة و النشر و التوزیع، چاپ سوم، ۱۴۱۴ق.
۵. بحرانی، هاشم بن سلیمان، تفسیر برهان، قم: موسسه بعثه. بی تا.
۶. حویزی، عبدعلی بن جمعه، تفسیر نورالثقلین، تصحیح: هاشم رسولی محلاتی، بیروت: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۱ق.
۷. خامنه‌ای، سیدعلی، دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله العظمی خامنه‌ای www.farsi.khamenei.ir
۸. خامنه‌ای، علی، نقشه راه، قم: مدیریت مطالعات فرهنگی نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها، بی تا.
۹. دشتی، محمد، ترجمه نهج البلاغه، قم: موسسه انتشارات ائمه، ۱۳۸۰ش.
۱۰. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات الفاظ القرآن، دمشق: دارالقلم، ۱۴۱۲ق.
۱۱. طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۳۹۰ش.
۱۲. طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، مترجم: محمدباقر موسوی، قم: انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴ش.
۱۳. فیض الاسلام، علی نقی، ترجمه و شرح: صحیفه سجادیه، تهران: انتشارات فقیه، ۱۳۷۶ش.
۱۴. فیض الاسلام، علی نقی، ترجمه و شرح نهج البلاغه، تهران: انتشارات فقیه، ۱۳۷۴ش.
۱۵. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ش.
۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، مترجم: صادق حسن زاده، قم: انتشارات قائم آل محمد K، چاپ سوم. ۱۳۸۶ش.
۱۷. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، قم: موسسه الوفاء، چاپ دوم. ۱۴۰۳ق.
۱۸. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران: ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ش.
۱۹. نرم افزار جامع التفاسیر، مرکز تحقیقات علوم اسلامی.

References

۱. *Quran –e – Karim (The Holy Quran)*.
۲. Bahrani, Hashem Bin Suleiman, *Tafsir Burhan (Demonstration Commentary)*, Qom: Be'that Foundation, n.d.
۳. Dashti, Mohammad, *Translation of Nahj al-Balagha (The Peak of Eloquence)*, Qom: Institute of Imams Publications, ۱۳۸۰ SH (۲۰۰۱ CE).
۴. Feiz al-Islam, Ali Naqi, *Translation and Explanation of Nahj al-Balagha (The Peak of Eloquence)*, Tehran: Faqih Publications, ۱۳۷۴ SH (۱۹۹۵ CE).
۵. Feiz al-Islam, Ali Naqi, *Translation and Explanation of Sahifa Sajjadiyya (Pslams of Islam)*, Tehran: Faghih Publications, ۱۳۷۶ SH (۱۹۹۷ CE).
۶. Hawizi, Abdul Ali Bin Jama'a, *Tafsir Nur al-Thaqalayn (The Exegesis of the Light of the Two Weighty Things)*, Edited by Hashem Rasouli Mahallati, Beirut: Dar al-Kutub al-Islamiyah, ۱۳۶۱ AH (۱۹۴۲ CE).
۷. Ibn Faris, Ahmad Bin Faris, *Mu'jam al-Muqayyis al-Lugha (Dictionary of Language Comparisons)*, Researched by Abdul Salam Mohammad Haroun, Maktab Dar al-Ilm al-Islamiyah, ۱st Edition, ۱۴۰۴ AH (۱۹۸۳ CE).
۸. Ibn Manzur, Mohammad Bin Mukarram, *Lisan al-Arab (The Language of the Arabs)*, Researched by Jamal al-Din Mirdamadi, Beirut: Dar al-Fikr lil-Taba'a wa al-Nashr wa al-Tawzi', ۳rd Edition, ۱۴۱۴ AH (۱۹۹۳ CE).
۹. Ibn Saeed, Ali Bin Ismail, *Al-Muhkam wal-Muhit al-Azam (The Comprehensive and Grand Encyclopaedia)*, Beirut: Dar al-Kutub, ۱۴۱۲ AH (۱۹۹۱ CE).
۱۰. Khamenei, Ali, *Roadmap, Cultural Studies Management of the Office of the Supreme Leader's Representative at Universities*, Qom: n.d.
۱۱. Khamenei, Seyyed Ali, *Office for Preservation and Publication of the Works of Ayatollah Khamenei*, www.farsi.khamenei.ir.
۱۲. Kulayni, Mohammad Bin Ya'qub, *Usul Kafi (The Principles of Kafi)*, Translated by Sadeq Hassan Zadeh, Qom: Qaem Ale Mohammad Publications, ۳rd Edition, ۱۳۸۶ SH (۲۰۰۷ CE).
۱۳. Majlisi, Mohammad Baqir, *Bihar al-Anwar (The Seas of Lights)*, Qom: Al-Wafa Institute, ۲nd Edition, ۱۴۰۳ AH (۱۹۸۲ CE).
۱۴. Mostafawi, Hassan, *Al-Tahqiq Fi Kalimat al-Quran al-Karim (Investigation into the Words of the Holy Quran)*, Tehran: Translation and Book Publishing, ۱۳۶۰ SH (۱۹۸۱ CE).
۱۵. Qarashi, Ali Akbar, *Quranic Dictionary*, Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyah, ۱۳۷۱ SH (۱۹۹۲ CE).
۱۶. Raghbi Esfahani, Husayn Bin Mohammad, *Al-Mufradat Fi Gharaib al-Quran (Vocabulary of the Quranic Terms)*, Damascus: Dar al-Qalam, ۱۴۱۲ AH (۱۹۹۱ CE).

١٧. Software, *Comprehensive Interpretation (Jame' al-Tafarsir)*, Center for Islamic Sciences Research.
١٨. Tabatabai, Mohammad Hussein, *Al-Mizan Fi Tafsir al-Quran (The Balance in Quranic Interpretation)*, Beirut: Al-A'jami Institute for Publications, ١٣٩٠ SH (٢٠١١ CE).
١٩. Tabatabai, Mohammad Hussein, *Al-Mizan Fi Tafsir al-Quran (The Balance in Quranic Interpretation)*, Translated by Mohammad Baqir Mousavi, Qom: Islamic Publications, ١٣٧٤ SH (١٩٩٥ CE).

Strategies for the Youth's Spiritual Connection/ Familiarity with the Holy Quran: Insights from Ayatollah Khamenei's Perspective *

Mohammad Amini Tehrani ^۱ and Zainab Khusravi Nia ^۱ and Zahra Rahmaniyan ^۲ and

Marzieh Asghari ^۳

Abstract

One of the most beautiful means of connecting/ familiarity with the Divine is through communion with the Holy Quran. According to Hadiths, the most suitable group to initiate this communion with the Quran are the youth. This article targets the youth, aiming to guide them toward ethical virtues through familiarity and integration with the luminous verses of the Quran. This paper presents various strategies derived from the esteemed viewpoint of the Supreme Leader (May God Prolong His Life) to incorporate the Quran more profoundly into the lives of young individuals, emphasizing spiritual, managerial, cognitive (educational), and motivational approaches. Employing a descriptive-analytical method and drawing from the perspective of the Supreme Leader and references from the Quran and Hadiths, this research elucidates strategies for the youth's spiritual connection with the Holy Quran. The outcomes underscore that seeking refuge in the Almighty, continual remembrance of God, sincerity of intention, and self-purification are among the spiritual strategies advocated by the Supreme Leader for the youth's affinity with the Quran. Additionally, managing and scheduling daily recitation and listening to its verses, planning for Quran memorization, time management, and constant companionship with the Quran are managerial strategies highlighted in his speeches. In the realm of education, mastering proper recitation and Quranic concepts, studying and understanding the exegesis of Quranic verses, contemplating and grasping the meanings of the verses, recognizing the benefits of connecting with the Quran are other directives from the Supreme Leader. Furthermore, paying attention to various aspects of Quranic aesthetics, associating with Quranic personalities, implementing and practicing Quranic teachings, and engaging in Quranic gatherings are motivational strategies promoted by the Supreme Leader to encourage youth towards the Holy Quran.

Keywords: Familiarity with the Holy Quran, Youth, Ayatollah Khamenei (May God Prolong His Life).

---

*. **Date of receiving:** ۱۳/۰۴/۲۰۲۳, **Date of approval:** ۱۲/۰۱/۲۰۲۴.

^۱. Assistant Professor, Al-Mustafa International University, Qom, Iran: mohamad_aminitehrani@miu.ac.ir.

^۲. Lecturer at the Specialized Seminary of Fatemeh Masoumeh, Bandar Abbas, Iran: yaemamreza@vatanmail.ir.

^۳. Second-level Student at Al-Zahra (S.A) Seminary School, Bandar Abbas, Iran: rahmanianbandar@gmail.com.

^۴. Third-level Student at Hazrat Masoumeh (SA) Seminary School, Bandar Abbas, Iran (Corresponding Author): masghry۰۰۷@gmail.com.

راهکارهای انس جوانان با قرآن کریم از دیدگاه امام خامنه‌ای (حفظه‌الله)*

محمد امینی تهرانی^۱ و زینب خسروی نیا^۲ و زهرا رحمانیان^۳ و مرضیه اصغری^۴

چکیده

یکی از مهم‌ترین مسائل مرتبط با قرآن کریم، انس با قرآن کریم است. از نگاه احادیث، بهترین گروه برای شروع انس با قرآن، جوانان و نوجوانان هستند. گروه هدف مقاله حاضر نیز جوانان است. نوشتار حاضر، راهکارهای برخورداری هرچه بیشتر از قرآن را در زندگی جوانان از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) ارائه می‌دهد و بر راهکارهای معنوی، مدیریتی، معرفتی (آموزشی)، انگیزشی تأکید بسیار دارد. پژوهش پیش رو با استفاده از روش کتابخانه‌ای و با نگاه توصیفی - تحلیلی و عنایت به دیدگاه مقام معظم رهبری و استناد به آیات و روایات به ارائه راهکارهای انس جوانان با قرآن کریم می‌پردازد. نتایج حاکی از این مقاله نشان می‌دهد: استعانت از خداوند متعال، مداومت بر یاد خداوند، خلوص نیت و ترکیه نفس از راهکارهای معنوی در بیانات مقام معظم رهبری برای مأنوس شدن جوانان با قرآن کریم است. مدیریت و برنامه‌ریزی برای تلاوت روزانه آیات و استماع آنها، برنامه‌ریزی برای حفظ قرآن و مدیریت اوقات فراغت و همراه داشتن قرآن کریم نیز از دیگر کارهای مدیریتی ارائه شده در سخنان ایشان است. در حوزه آموزشی، فراگیری قرائت صحیح و مفاهیم قرآن، مطالعه و شناخت تفسیر سور قرآنی، فراگیری تدبر و فهم آیات، شناخت فوائد انس با قرآن از رهنمودهای دیگر معظم له بوده و همچنین توجه و تدبر به جنبه‌های مختلف زیباشناسی قرآن، همنشینی با شخصیت‌های مأنوس قرآنی، کاربردی کردن و عمل به آموزه‌های قرآنی، شرکت در محافل قرآنی از راهکارهای انگیزشی مقام معظم رهبری برای ترغیب جوانان به قرآن کریم است.

واژگان کلیدی: انس با قرآن کریم، جوانان، امام خامنه‌ای (مدظله العالی). راهکارهای مدیریتی، راهکارهای آموزشی، راهکارهای معنوی، راهکارهای انگیزشی.

*. تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۳ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۲/۱۰/۲۲.

۱. استادیار جامعة المصطفی ص العالمیه، قم، ایران: mohamad_aminitehrani@miu.ac.ir.

۲. مدرس حوزه علمیه تخصصی فاطمه معصومه س، بندرعباس، ایران: yaemamreza@vatanmail.ir.

۳. طبله سطح دو مدرسه علمیه الزهراء س، بندرعباس، ایران: rahmanianbandar@gmail.com.

۴. طبله سطح سه مدرسه علمیه حضرت معصومه س، بندرعباس، ایران (نویسنده مسئول): masghry507@gmail.com.

مقدمه

انس با قرآن کریم یکی از راه‌های شناخت عمیق قرآن است؛ به همین علت برخی از بزرگان دین، انس به ظاهر قرآن و تلاوت بدون ترجمه آن را توصیه می‌کنند و آن را مقدمه‌ای برای رسیدن به درک حقایق کلام وحی می‌دانند. برای شروع انس با قرآن کریم باید صفات درون و نفس پاکیزه باشد؛ از این رو سن جوان بهترین زمان برای انس با قرآن است. محقق بر آن است از دیدگاه مقام معظم رهبری راهکارهای انس با قرآن برای جوانان ارائه دهد. ضایع کردن حقوق دیگران، چشم و هم‌چشمی و تجملات دنیاطلبی و شهوت‌رانی و بی‌ایمانی، لایبالی‌گری و تمام مشکلاتی که امروزه در نظام فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی وجود دارد از عدم انس با قرآن کریم است. اگر به قرآن نزدیک شوند همه این خلل‌ها رفع می‌گردد. چراکه قرآن کریم یک نقشه راه برای ما انسان‌ها است. بسیاری از جوانان دوست دارند که با قرآن مأنوس شوند اما با وجود مشکلات رایج در جامعه نمی‌دانند چگونه سراغ قرآن بروند. از آنجا که در تربیت دینی، انس با قرآن امر لازم است و سعادت و کامیابی فرد در سایه انس با قرآن شکل می‌گیرد، باید با قرآن مأنوس بود تا بتوان اهداف الهی را با شکل‌گیری جامعه قرآنی گسترش داد.

این تحقیق در پی آن است که راهکارهایی در راستای تشویق و ترغیب جوانان و تحقق جامعه قرآنی با روش توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای ضمن استخراج بیانات امام خامنه‌ای (مدظله العالی) ارائه دهد. قرآن نه فقط کتاب بلکه یک معجزه برای نشانه صدق پیامبری می‌باشد که از هنگام نزول تاکنون اعجاز قرآن مورد توجه مسلمانان و مخالفان قرآن قرار گرفته است و همین امر موجب شد تا مخالفان قرآن مجذوب معارف و معانی قرآن گردند و با آن انس بگیرند. «کینت گریک» قرآن‌پژوه انگلیسی در کتاب «قرآن را چگونه شناختم» می‌نویسد: «قرآن اثر جاذبه مغناطیسی در قرآن‌پژوهان اروپایی دارد که این تأثیر از معانی و کلمات قرآن سرچشمه گرفته نیمی از اعتقادات مسلمانان نیست». مقاله «راهکارهای انس بیشتر دانشجویان با قرآن» از دکتر بهروز یدالله پور سه راهکار گرایشی، بینشی، روشی را ارائه داده است. در کتاب «انس با قرآن» حسین واعظی جلد نخست آیاتی از قرآن را با موضوع آغاز کار با نام خدا ابزار شناخت انسان اختلاف در آفرینش و گرامی‌ترین انسان‌ها که در مورد واژه‌های اصلی این آیات توضیح داده است. مقاله حاضر به دنبال بررسی راهکارهای انس جوانان با قرآن بوده تا زمینه تربیت جوانان و تحقق جامعه قرآنی فراهم گردد چنانچه در میان کتب و مقالات که مورد بررسی قرآن گرفت به تأثیر قرآن و بررسی برخی از آیات قرآن و راهکارهای تقویت انس با قرآن پرداخته‌اند.

الف. مفهوم‌شناسی

در این بخش تعریف انس با قرآن در لغت و اصطلاح ارائه می‌شود: در ابتدا نیاز است به تعریف هر یک از اجزای این ترکیب پرداخته و در نهایت تعریف مورد نظر از انس با قرآن بیان شود. در ذیل مفهوم لغوی و اصطلاحی انس بررسی می‌شود.

۱. انس

انس در لغت مصدری به معنای الفت (قرشی، ۱۳۷۱: ۱۳۱/۱) و طمانینه بوده (ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۴/۶) و خلاف وحشت است (ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۲/۶) و این الفت به تناسب کاربرد گاهی مربوط به علم، گاهی عین و گاهی حس می‌شود (طریحی، ۱۴۰۸: ۴۶/۴). مثلاً وقتی گفته می‌شود: **فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا** (قصص: ۲۹) یعنی موسی آتشی دید (ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۵/۶) و زمانی که گفته می‌شود: **وَإِذْ تَلَوُا الْكِتَابَ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ** (نساء: ۶) یعنی رشد را در آنها یافتید (علم پیدا کردید یا حس کردید که رشد کرده‌اند) (طریحی، ۱۴۰۸: ۴۶/۴؛ ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۵/۶)؛ لذا در لغت عرب زمانی که گفته می‌شود: «انست شخصا من مکان کذا»، یعنی او را دیدم (فرا دیدی، ۱۴۰۵: ۳۰۸/۷) واژه از سان نیز ظاهراً از این واژه مشتق شده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲/۹۵ و ۹۶؛ ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۶/۶).

با توجه به معنای لغوی فوق، می‌توان معنای اصطلاحی آن را چنین تعریف کرد: انس به معنای الفت داشتن به چیزی که از طریق محبت به دست می‌آید و ثمره آن، آرامش انس گیرنده است (جلیلیان، ۱۳۹۸/۱۲/۱۱).

۲. انس با قرآن

انس با قرآن یعنی اینکه انسان همواره آن را تلاوت و در معنایش تدبر کند و برای تنظیم رفتارهای خود با آموزه‌های قرآنی تلاش جدی و حداکثری به عمل آورد؛ یعنی قرآن با خون و گوشت او عجین گردد. بر این اساس، بیش از خواندن قرآن - که آن نیز در جای خودش لازم است - انس با قرآن زمانی معنا خواهد داشت که آموزه‌های قرآن با جان انسان آمیخته شود و عمل انسان با قرآن هماهنگ باشد. اما انس با قرآن کریم در دیدگاه امام خامنه‌ای K، به طی کردن مراحل مشخصی گفته می‌شود که در نهایت ثمره آن عمل به قرآن کریم است. مقام معظم رهبری K انس با قرآن کریم را خواندن و بازخواندن و تدبر در مفاهیم قرآنی تدبر و فهمیدن می‌دانند (خامنه‌ای، خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۹/۱/۱۰).

به نظر می‌رسد که با توجه به معنای الفت که یکی از معانی اصلی واژه انس به شمار می‌آید همراهی و الفت با قرآن مجید در ابعاد مختلف، انس با قرآن کریم را شکل می‌دهد. انس با قرآن کریم بر اساس ابعاد مختلف قرآن کریم دارای مراحل مختلفی است. در ذیل آیه ۱۲۱ بقره: **الَّذِينَ ءَاتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ مَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ**؛ کسانی که کتاب آسمانی به آنها داده‌ایم [یهود و نصاری] آن را چنانکه شایسته آن است می‌خوانند؛ آنها به پیامبر اسلام ایمان می‌آورند؛ و کسانی که به او کافر شوند، زیانکارند، حدیثی از امام صادق آمده است که: **قَالَ: «يُرْتَلُونَ آيَاتِهِ، وَيَتَفَقَّهُونَ بِهِ، وَيَعْمَلُونَ بِأَحْكَامِهِ، وَيَرْجُونَ وَعْدَهُ، وَيَخَافُونَ وَعِيدَهُ، وَيَتَّبِعُونَ بِقِصَصِهِ، وَيُتِمُّونَ بِأَوَامِرِهِ، وَيَتَّهِنُونَ بِنَوَاهِيهِ؛ مَا هُوَ - وَاللَّهِ - حِفْظُ آيَاتِهِ، وَ دَرَسُ حُرُوفِهِ، وَ تِلَاوَةُ سُورِهِ، وَ دَرَسُ أَغْشَارِهِ وَ أَحْكَامِهِ، حَفِظُوا حُرُوفَهُ وَ أَضَاعُوا حُدُودَهُ، وَإِنَّمَا هُوَ تَدَبُّرُ آيَاتِهِ وَ الْعَمَلُ بِأَحْكَامِهِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ»** (بحرانی، ۱۴۱۵: ۳۱۶/۱). در این روایت که از امام صادق نقل شده است ترتیل قرآن کریم، فهم آن، عمل به احکام قرآن، امید به وعده‌های آن، ترس از وعیدهای آن، عبرت گرفتن از داستان‌های آن، عمل به دستورات آن و دوری از نهی‌های آن، حفظ قرآن، تمرین درست خوانی حروف آن، تلاوت سوره‌های آن و مانند آن از جمله مصادیق حق تلاوت قرآن کریم شمرده شده است. که همه آنها را می‌توان از مصادیق انس با قرآن کریم نیز به شمار آورد.

۳. جوان

در ادامه تعریف جوان در لغت و اصطلاح بررسی می‌گردد. جوان در لغت به معنای برنا، تازه و چیز نو است که از عمر آن چندان نگذشته باشد (دهخدا، ۱۳۷۳: ۶۹۳۰/۵). در زبان عربی نیز از آن به «شباب، فتی و دهار» تعبیر شده است. «شباب» از ماده شَبَّ، يَشَبُّ، به معنای کسی است که قدرت جسمانی و توانایی هایش رشد و نمو کرده و در اوج قدرت بدنی روحی باشد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۳۷۲/۹). دست‌یابی به تعریف یگانه برای جوان و جوانی و به‌ویژه بیان دقیق دوره سنی آن در منابع اسلامی و روان‌شناسی و تربیتی، بسیار دشوار است و جمع‌کردن میان آنها دشوارتر. با این حال، دوره‌های تربیت را این‌گونه دسته‌بندی کرده‌اند: نوزادی، کودکی، نوجوانی و جوانی. در این میان محدوده سنی جوانی، ۱۶ تا ۲۰ سال است (شکوهی، ۱۳۷۸: ۱۹۸). البته برخی ۲۰ تا ۳۰ سال (قانمی، ۱۳۷۹: ۱۵) و گروهی نیز ۱۵ تا ۲۰ سال (همان) را دوره جوانی دانسته‌اند. با این حال، قطع‌نامه عمومی سازمان ملل متحد، واژه جوان را برای سن ۱۸ تا ۲۴ سال، برگزیده است (همان). با در نظر گرفتن آنچه از تفسیر آیات و روایات مربوط به جوانی و نظریه‌های روان‌شناسی به دست می‌آید: جوانی را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: جوانی، مرحله‌ای بی‌بدیل از عمر انسان است که پس از پایان دوره نوجوانی، یعنی از ۱۶ سالگی آغاز می‌شود و پیش از دوره بزرگسالی در حدود ۲۴ سالگی، پایان می‌یابد.

رهبر انقلاب اسلامی (مدظله تعالی) در توصیف جوان می‌فرمایند: «جوان یک نهال بالنده و مرکز اغلب نیکی‌ها و درخشندگی‌ها و نورانی‌هاست» (بیانات در دیدار اعضای اتحادیه‌های انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان و مسئولان امور تربیتی سراسر کشور، ۱۳۷۹/۱۲/۸) و معتقدند: «دوره جوانی، دوره توانایی است. این توانایی در چه چیزهایی باید به کار برود؟ به اعتقاد من، باید عمدتاً در تحصیل علم، در ایجاد صفای نفس و روحیه تقوا در خود و ایجاد نیروی جسمانی در خود - که ورزش با شد - به کار رود. این سه مورد، عمده است. یعنی اگر در یک جمله کوتاه از من بپرسند که شما از جوان چه می‌خواهید؟ خواهم گفت: تحصیل، تهذیب و ورزش. من فکر می‌کنم که جوانان باید این سه خصوصیت را دنبال کنند» (بیانات در دیدار دانشجویان و دانش‌آموزان، ۱۳۷۹/۸/۱۱).

ب. راهکارهای پیش روی جوانان برای انس گرفتن با قرآن

قبل از بررسی راهکارهای انس با قرآن تذکر این مطلب لازم است که راهکارها را می‌توان بر اساس مراحل طولی و ابعاد قرآن کریم تبیین نمود. این مراحل از لفظ شروع می‌شود و به معنا و سپس به بطن و تاویل و سپس به عمل به قرآن و در مرحله بعد به ترویج و تعلیم قرآن نیز می‌رسد. ملاک‌های مختلفی را می‌توان برای انس با قرآن کریم در نظر داشت. در این مقاله بر اساس راهکارهای فردی یا معنوی و راهکارهای اجتماعی که به راهکارهای مدیریتی و آموزشی و انگیزشی تقسیم می‌شود، به بررسی و تحلیل راهکارهای انس با قرآن پرداخته شده است.

۱. راهکارهای معنوی

به دلیل مشکلات و معضلاتی که در جامعه کنونی وجود دارد نیاز جوانان به معنویت جدی‌تر احساس می‌شود و اگر مشاهده می‌شود که کشش‌های معنوی در این دوران بیش از سایر سنین است رمز آن را باید در فطرتی زلال جستجو نمود. از آنجایی که انسان نمی‌تواند بدون معنویت دوام آورد لازم است به جوانان یادآوری نمود که بهره‌گیری از معنویت به آدمی و شخصیت او ساختاری منطقی و قابل اعتماد می‌بخشد. از نظر مقام معظم رهبری: «انسان‌هایی که در پی ارتباط با خدای متعال و صفای معنوی و روحی و آشنایی با مقام قرب الهی هستند راهش قرآن است» (بیانات در دیدار قاریان و حافظان و اساتید قرآنی، ۱۳۹۰/۵/۱۱).

از این رو به بخشی از مهم‌ترین راهکارهای معنوی در رسیدن به انس با قرآن جوانان از منظر مقام معظم رهبری پرداخته می‌شود.

یک. استعانت از خدا و دعا کردن

استعانت از خدا و دعا کردن از جمله راهکارهای معنوی برای انس گرفتن جوانان با قرآن کریم در فرمایشات مقام معظم رهبری است. استعانت از خدا، یعنی خداوند تنها کسی است که ما می‌توانیم از او درخواست کمک نماییم؛ همان‌طور که در سوره حمد می‌خوانیم: **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** O زیرا کمک خواستن از خداوند متعال و درخواست کردن از پروردگار برای انسان یک پشتوانه و حامی است نفس اینکه در مقابل پروردگار بایستد و اظهار کوچکی و حقارت کند برای انسان درجه‌ای از مقام و مرتبه است انسان با خواستن مقصودها و حوائج خود را برآورده می‌کند (پرازش، ۱۳۹۶: ۲۸).

مقام معظم رهبری به دعا و استعانت از خدا در تمام امور توجه ویژه‌ای نموده‌اند و می‌فرمایند: «بدون دعا و توجه و توسل به پروردگار نمی‌شود راه را پیش برد» (بیانات در دیدار وزیر و مسئولان ارشد وزارت کشور و استانداران سراسر کشور، ۱۳۶۸/۳/۱۹). در جای دیگر چنین بیان فرموده: «اگر بخواهیم در این جاده درست حرکت کنیم، با ظواهر دلفریب زودگذر از راه پرت نیفتیم و به سمت هدف، مستقیم حرکت کنیم، حتماً در این کار، یاد خدا و اتکاء به خدا و اتصال دائمی به خدا مورد نیاز است؛ این را باید دستور همیشگی خودمان قرار دهیم» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۴/۰۸/۰۶).

انسان‌های مؤمن با دعا و نیایش می‌توانند در نعمت‌های الهی را به روی خود گشوده و با استفاده از آن، موفقیت‌های فراوانی را به دست آورند؛ لذا در سوره نساء می‌خوانیم: **وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِّلرَّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا** O؛ «و برتری‌هایی را که خداوند نسبت به بعضی از شما بر بعضی دیگر قرار داده، آرزو نکنید، مردان نصیبی از آنچه به دست می‌آورند، دارند و زنان نصیبی [و نباید حقوق هیچ یک پایمال شود] و از فضل [و رحمت] خدا بخواهید و خداوند بر هر چیزی دانا است.» (نساء: ۳۲).

پیامبر اکرم K می‌فرماید: «برای هر حاجتی که دارید حتی اگر بند کفش باشد، دست خواهش به سوی خدای عزوجل دراز کنید؛ زیرا تا او آن را آسان نگرداند، آسان نشود» (مجلسی، ۱۳۱۵: ۲۹۵/۹۰) از مطالب فوق دریافت می‌شود که بی‌شک اثرات بی‌بدیلی از دعا کردن و استعانت از خداوند نصیب بنده می‌گردد. لذا مأنوس شدن با قرآن که کلام الهی است به طریق اولی از راه ارتباط گرفتن با خدا به صورت دعا و استعانت محقق می‌شود. شخص باید توأم با تلاش برای برطرف نمودن حاجات خویش از خداوند متعال استعانت جسته و با دعا کردن باب انس با کلام الهی را به روی خود باز کند. بنابراین استعانت از خداوند و دعا کردن یکی از راهکارهای معنوی مؤثر جهت انس جوانان با قرآن کریم است.

بر همین اساس مقام معظم رهبری درباره جایگاه دعا در قرآن کریم می‌فرمایند: دعا از چند سو دارای برکات بزرگ است. لذاست که در قرآن کریم، بارها در باب دعا و دعایی که بندگان صالح خدا کرده‌اند، سخن گفته شده است. همه این‌ها برای آن است که به ما درس داده شود. انبیای الهی در مواقع سختی دعا می‌کردند و از خدای متعال کمک می‌خواستند: «فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ» که از قول حضرت نوح علیه السلام نقل شده است. یا از قول حضرت موسی علیه السلام نقل شده است: «فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّهُ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ». موسی به خدا شکایت کرد و به او پناه برد. خدای متعال در چند آیه از آیات قرآن وعده کرده است که دعا را مستجاب خواهد کرد. یکی از آیات، همین آیه مبارکه‌ی «وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» است؛ یعنی پروردگار شما فرموده است که مرا دعا کنید، تا استجابت کنم. (خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، جلد: ۲۰، صفحه: ۳۸، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا])

انس با دعاهای قرآنی در عرصه‌های مختلف زندگی یکی از زمینه‌های ارتباط با قرآن کریم است. در زمانی که انسان نیاز به ارتباط با خالق دارد و در مشکلی گرفتار آمده است، می‌تواند با الگوگیری از دعاهای قرآنی و براساس زمان و مکان مناسب از این دعاها بهره‌برد و ضمن آنکه دعاهای قرآنی شیوه حرف سخن گفتن و دعاکردن را نیز به ما آموزش می‌دهند.

دو. پیوسته به یاد خداوند متعال بودن

از دیگر راهکارهای معنوی در بیانات مقام معظم رهبری برای انس‌گرفتن جوانان با قرآن کریم مداومت‌داشتن به یاد خداوند است. مهمترین عامل نزدیکی به خدا، پیوسته به یاد او بودن است. بنابراین انسان با ایمانی که در جهت لقاء الهی و سعادت و کامیابی خود در تلاش است به دو نیروی توان‌بخش و حرکت‌آفرین و نگاه‌دارنده نیازمند است. چیزی که باعث حرکت انسان می‌شود یاد خدا و صفات جلال و جمال او و نعمت‌های بی‌پایانش است و آنچه که بازدارنده از موانعی چون خودبینی‌ها و تجاوزها است همانا یاد خداست. از این رو قرآن کریم فرموده است: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا**؛ «ای اهل ایمان! خدا را بسیار یاد کنید» (احزاب: ۴۱). انسانی که به یاد خدا باشد هم وظائف خود را برای رسیدن به لقاء الله به‌درستی انجام می‌دهد و هم از معصیت و نافرمانی اجتناب می‌کند. زیرا یاد خدا یعنی توجه به سرچشمه قدرت روحی و معنوی و عامل سعادت و کمال است. از آنجا که عوامل غفلت در زندگی‌های مادی بسیار فراوان و تیرهای وسوسه شیطان از هر سو حیات واقعی انسان را نشانه می‌گیرد، برای مبارزه با آن جز یاد خدا و با تمام وجود به یاد خدا بودن مؤثر نخواهد بود. در همین خصوص در سخنان گوهربار مقام معظم رهبری بیان شده است: «قرآن ذکر است؛ یعنی در

نهایت یادآوری است ذکر وسیله و ارتباط است اگر می‌خواهیم با خدا ارتباط داشته باشیم باطن عالی مرتبه خودمان که خداوند برای ما قرار داده ارتباط برقرار کنیم باید به یادش باشیم، اگر یاد رفت غفلت حاصل خواهد شد و این غفلت همان چیزی است که در قرآن مکرر نسبت به آن بر حذر داشته‌ایم، هرچه شما با قرآن بیشتر انس پیدا کنید، شکل بیشتر خواهد شد.» (بیانات در محفل انس با قرآن، ۱۴/۱/۱۴۰۱). بنابراین از آنجایی که قرآن، ذکر است پس هر آنچه که با یاد خداوند با شد و بر آن تداوم ورزیده شود، نهایتاً به انس با این کلام آسمانی می‌انجامد. می‌توان گفت این رابطه دو سویه است یعنی قرآن کریم که خود ذکر و یاد خداست و سبيله‌ای برای تذکر فرد است و از سوی دیگر هر آنچه یاد خدا باشد از جمله تفکر در عالم هستی، اذکار لفظی و... نیز به تقویت انس با قرآن کریم کمک می‌کند.

یکی از صفات و اسامی قرآن کریم در آیات الهی کلمه ذکر است. علت به کارگیری این تعبیر برای قرآن کریم آن است که قرآن کریم یکی از بزرگترین اسباب ذکر و یاد الهی است. در سوره مبارکه حجر آیه ۶ آمده است: **وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ** و گفتند: «ای کسی که «ذکر» [قرآن] بر او نازل شده، مسلماً تو دیوانه‌ای! همچنین در آیه ۹ آمده است که: **إِنَّا نَحْنُ نُزِّلْنَا الذِّكْرَ وَ إِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ**؛ ما قرآن را نازل کردیم؛ و ما به‌طور قطع نگهدار آنیم!

روشن است که در این آیات مراد از ذکر، قرآن کریم است. از این رو می‌توان بالاترین ذکر را قرآن کریم دانست که انس با آن می‌تواند تاثیرات مادی و معنوی بسیاری در زندگی انسان داشته باشد.

سه. خلوص نیت

از جمله راهکارهای معنوی در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) که به آن تأکید خاصی شده، داشتن خلوص نیت است. داشتن خلوص نیت و کار بدون ریا، همراه با توجه و مراقبت کامل به حضور پروردگار و تمرکز بر ذکر و یاد خدا، موجب پاکی دل از تمایلات دنیوی، هوس‌ها و موانع رشد، در نتیجه جوشیدن چشم‌های حکمت از دل می‌شود (جعفرپور، ۱۴۰۰: ۳۶). از این رو، مقام معظم رهبری درباره خلوص نیت در بیانات خود می‌فرماید: «نیت‌ها را خدایی کنید؛ اصل قضیه این است. اگر نیت ما در این گفتن، در این مدح و ثناگستری، نیت خدائی بود، به قصد روشن کردن دلها: لا دادن ذهنها، انسان این را بیان کرد و گفت، آن وقت این می‌شود یکی از جنود الله؛ «و لله جنود السموات و الارض». یکی از جنود الهی همین کسی است که با زبان خود، با بیان خود، با طبع خود، با ذوق خود، این حقایق را گسترش می‌دهد؛ می‌شود سرباز خدا. اگر نیت دیگری بود، نه. از جهاد چه کاری بالاتر

است؟ فرمود: اگر چنانچه کسی قدم به میدان جهاد بگذارد برای یک هدف مادی، نه مجاهد است، و نه اگر کشته شود، شهید است؛ با اینکه به میدان جنگ رفته. اگر برای هدف‌های مادی - چه برسد خدای نکرده برای هدف‌های پست - وارد این میدان‌ها شویم، برای ما نه فقط موجب تعالی و رشد نمی‌شود، بلکه موجب تنزل و سقوط هم می‌شود. آن چیزی که روحی است در کالبد اعمال ما، نیت ماست؛ «انما الاعمال بالنیات»؛ نیت‌هاست که به عمل ارزش می‌دهد.» (بیانات در دیدار جمعی از مداحان سراسر کشور، ۱۳۹۱/۲/۲۳).

همنشینی با قرآن، سنخیتی خاص می‌طلبد. در قرآن آمده است: لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمَطْهُرُونَ؛ جز پاکان نمی‌توانند به آن دست زنند [دست یابند] (واقعه: ۷۹). رهبر فرزانه انقلاب اسلامی می‌فرماید: «قرآن باید در جان ما انعکاس پیدا کند. این، همیشه و برای همه نیست؛ برای کسانی است که دلشان را با صفای باطن و نفس پاکیزه کنند؛ با ایمان، با باور و با قبول با قرآن مواجه شوند، و آن کسانی که دل معاند دارند، بنای بر نشنیدن و نفهمیدن دارند، نوای قرآن، کلام قرآن و پیام قرآن در دل آنها اثری نمی‌کند...» (بیانات در دیدار قاریان قرآن کریم، ۱۳۸۴/۷/۱۴). بنابراین رفتارهای ارزشی هر فردی، رفتارهایی است که براساس رضای الهی صورت گیرد و در اخلاق اسلامی هدف اصلی رفتارهای اخلاقی، تقرب به خدا است. چنانچه انس با قرآن نیز یک عمل اخلاقی و معنوی برای هر فرد می‌باشد. پس لازم است انسان برای مانوس شدن با قرآن کریم اعمالش را برای خداوند خالص گرداند و ظاهر و باطن خود را از هر گناه و معصیت صیقل دهد.

۲. راهکارهای مدیریتی

مراد از راهکارهای مدیریتی یعنی مدیریت برنامه‌های زندگی برای ارتباط و انس بهتر با قرآن کریم به شکلی که در طول شبانه‌روز بهتر بتوان از کتاب الهی استفاده نمود. تردیدی نیست که زندگی با برنامه‌ریزی به فرجام نیک و روشنی می‌رسد. باید دانست که مقصد و مقصود کجاست و قرار است هر فردی چه نقشی در جامعه بر عهده گیرد. با تعیین مقصد می‌توان برای رسیدن به آن برنامه‌ریزی کرد، بدون برنامه روشن، زندگی اجتناب ناپذیر خواهد بود. چنانچه در فرمایشات مقام معظم رهبری به مدیریت و برنامه‌ریزی در زندگی توجه ویژه‌ای شده و می‌فرماید: «نگاه قرآنی به انسان این است که انسان باید تلاش کند؛ تلاش با نظم، با برنامه‌ریزی و بی‌وقفه تا بتواند به نتایج برسد» (بیانات در دیدار دانشجویان، ۱۳۸۷/۷/۷). به این ترتیب در ذیل مهمترین راهکارهای مدیریتی برای مانوس شدن جوانان با قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یک. مدیریت و برنامه‌ریزی برای تلاوت روزانه آیات و استماع آنها

یکی از اموری که انس با قرآن را به منش قرآنی و شخصیت دینی گره می‌زند برنامه‌ریزی داشتن بر مداومت تلاوت آیات است؛ هرچه این تجربه عملی تکرار شود و مداومت داشته باشد باطن فرد ساختاری جدید به خود می‌گیرد در حوزه اخلاق به ملکات اخلاقی تعبیر می‌شود. مقام معظم رهبری استماع آیات را کار واجب و لازمه ایمان به پروردگار و زمینه ساز جلب رحمت الهی می‌داند که امکان تدبیر و تفکر در آیات الهی را فراهم می‌کند. رهبر انقلاب در همین زمینه به عموم مردم توصیه کردند به‌گونه‌ای عمل کنند که هر روز حتی یک صفحه از قرآن را بخوانند. قرآن، کلام پروردگار مهربان است. خواندن و نگاه به آیات آن، زنگار را از دل می‌زداید و انسان با تلاوت هر آیه، پله‌ای از نردبان معنویت را طی می‌کند. این تلاوت، خود زمینه انس را فراهم می‌آورد.

مقام معظم رهبری (مدّ ظله العالی) در این باره می‌فرماید: «من بارها گفته‌ام، باز هم می‌گویم: ما تلاوت برجسته قرآن را در این کشور دنبال می‌کنیم، برای اینکه انس با قرآن و تلاوت قرآن در بین مردم عمومیت پیدا کند. عزیزان من! باید با قرآن انس پیدا کنید» (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار قاریان قرآن کریم، ۱۳۸۴/۰۷/۱۴).

صوت زیبا، زیور قرآن است، تلاوت اگر زیبا باشد، در اعماق وجود انسان بیشتر نفوذ می‌کند (میرزاخان، ۱۴۰۱: ۲۵۵). در روایت، صوت خوش، زیور قرآن معرفی شده است. امام صادق (ع) از پیامبر اکرم (ص) نقل می‌کند که فرمود: «لِكُلِّ شَيْءٍ جَلِيلَةٍ وَجَلِيلَةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ؛ هر چیزی زیوری دارد و زیور قرآن، صدای خوش است» (کلینی، ۱۴۰۷: ۶۱۵/۲). مقام معظم رهبری (مدّ ظله العالی) درباره تلاوت زیبا می‌فرماید: «البته تلاوت قرآن با صدای خوش، کار بسیار خوبی است... تلاوت قرآن با صوت خوش و با آداب که شیوه خاصی دارد، موسیقی خاصی دارد، روش خاصی دارد، امور لازمی است. اینها انسان را نزدیک می‌کند؛ اما کافی نیست. اگر بخواهیم تشبیه کنیم، این طور می‌گوییم: قرآن را به‌صورت بنای مُعظمی، دارای سالن‌ها و حجره‌ها و زوایای گوناگون و اعماق فراوان در نظر بگیرید. این عمارت وسیع و عظیم، سردر و مدخلی دارد. اگر آن مدخل را زیبا ساختم، مردم برای ورود در آن عمارت، تشویق می‌شوند. مدخل آن بنای رفیع، همین تلاوت‌های زیبایی است که این جا خوانند. کاشی کاری دَم در، این تلاوت است. حال وارد شوید. این کاشی کاری، بسیار لازم است. این زیباسازی تلاوت، امر لازمی است.» (بیانات در مراسم اختتامیه مسابقات قرآن، ۱۳۷۳/۱۰/۱۴).

اصولاً تلاوت قرآن به طور مستمر باعث انس با قرآن می شود در روایات سفارش اکید به تلاوت قرآن کریم شده است. امام صادق^ع می فرماید: «قرآن کریم میثاقی است بین خالق و مخلوق و شایسته از هر مسلمان روزانه به این عهد نظر کند و حداقل ۵۰ آیه از آن را بخواند» (شیخ صدوق، ۱۳۹۳: ۱۲۷). با اشاره به اهمیت تلاوت قرآن در تأثیرگذاری انس با قرآن می توان گفت این کلام وحی همه چیز دارد و هر شخصی به اندازه ظرفیت خود می تواند از این کلام بهره مند گردد. مانوس شدن با قرآن حقیقتی است که قرائت یکی از مقدمات آن است چنانچه در روایتی آمده که نگاه کردن به در خانه عالم ثواب دارد در واقع نگاهی عبادی است، که به خانه دانشمندان برویم و مهمان آنان شویم و در نهایت از هم نشینی با آنان بتوانیم از علمشان بهره برداری کنیم مقدمه چنین استفاده ای مانوس شدن با آنان است. با این تفاسیر می توان گفت تلاوت روزانه و شنیدن آیات در مانوس شدن فرد با کلام الهی تأثیر بسزایی دارد.

ایشان درباره استفاده از فرصت ها و برنامه ریزی برای استفاده از همه فرصت ها برای تلاوت قرآن کریم می فرمایند: در آن دوران طاغوت، من در مشهد جلسات تفسیر و درس قرآن داشتم؛ به جوانانی که می آمدند، می گفتم که هر کدام از شماها يك نسخه ی قرآن در جیب بغلتان داشته باشید؛ اگر در جایی منتظر کاری می ایستید و فراغت ی پیدا می کنید يك دقیقه، دو دقیقه، پنج دقیقه، نیم ساعت قرآن را باز کنید و به تلاوت آن مشغول شوید، تا با این کتاب انس پیدا کنید. تعدادی که این طور عمل کرده بودند، هر چند بسیار اندک بودند، لیکن احساس می کردم که اینها با اینکه غالباً هم عربی نمی دانستند، اما از لحاظ فهم معارف اسلامی، از دیگران برجسته تر بودند و به طور ممتازی با آن ها تفاوت داشتند (بیانات در دیدار با قاریان مصری: شحات محمد انور و سیّد متولی عبد العال، ۱۳۷۰/۱۱/۳). این نوع از برنامه ریزی باعث می شود انسان بتواند استفاده حداکثری از قرآن کریم ببرد و اگر این ارتباط عمیق و همراه با تفکر در معانی آیات باشد ثمره ای فوق العاده به دنبال خواهد داشت.

دو. برنامه ریزی برای حفظ قرآن کریم

برنامه ریزی و مدیریت داشتن برای حفظ با قرآن یکی دیگر از راهکارهای مدیریتی در فرمایشات مقام معظم رهبری است. توصیه به حفظ قرآن کریم از تأکیدات ایشان است و می فرماید: «در سنین جوانی حفظ قرآن لازم است. بهتر است که همه مردم ما انسشان با قرآن به گونه ای باشد که آیات قرآن به گوششان آشنا باشد؛ یک آیه ای می خوانند صدر و ذیل و قبل و بعد به گوششان آشنا باشد» (بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۷۰/۱۲/۲۷). مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بهترین روش خواندن را حفظ قرآن کریم می دانند و بر این موضوع تأکید فراوان دارند: «نکته آخر هم که باز تکرار است و مکرر ما این را

عرض کرده‌ایم، حفظ قرآن کریم است. حفظ قرآن کریم یک نعمت بزرگ است. این جوان‌ها و نوجوان‌ها سن توانایی حفظ را قدر بدانند. شماها در سنی هستید که می‌توانید حفظ کنید و در ذهنتان بماند» (بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۸۶/۶/۲۲).

به عقیده ایشان، حفظ قرآن کریم باعث استمرار مراجعه به قرآن کریم و در نتیجه انس با آن می‌گردد (رضوی ۱۴۰۰، ۳۶). به این صورت که «وقتی شما حافظ قرآن کریم هستید، این تکرار آیات قرآنی و انس دائمی با قرآن کریم به شما فرصت می‌دهد که در قرآن کریم تدبر کنید» (بیانات در دیدار قاریان مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۳۸۵/۷/۴)؛ تلاوت و انس با قرآن از سفارش‌های مکرر معصومان^۸ است. حفظ قرآن به‌طور طبیعی به انس با آیات الهی می‌انجامد؛ زیرا برای تثبیت محفوظات قرآنی دست‌کم روزی چندبار به قرائت قرآن می‌پردازد. معصومان^۹ حافظان قرآن را به تکرار آیات الهی فراخوانده، یادآور شده‌اند که محفوظات قرآن اگر پیوسته مورد مراجعه و تکرار قرار نگیرد از خاطر زدوده می‌شود (حجاج نیشابوری، ۱۳۹۶: ۵۴۴) به نظر می‌رسد حافظ ناگزیر با قرآن انس می‌گیرد و زمینه هدایت و سعادتش فراهم می‌آید. حضرت علی (ع) در خطبه ۱۷۵ می‌فرماید: «هیچ‌کس با قرآن همنشین نمی‌شود مگر اینکه از کنار آن با افزایش یا کاهش برمی‌خیزد افزایش هدایت یا کاهش گمراهی است» نفوذ قرآن در جان‌ها و پدیدآوردن تحول در شخصیت افراد نیز از آثار سازماندهی تلاوت و حفظ قرآن است.

ذکر این نکته در تبیین نکات فوق لازم است که حفظ قرآن کریم امری روشمند است. در این باره کتاب‌های متعددی به نگارش در آمده‌اند که مراجعه به آنها می‌تواند جهت حفظ قرآن کریم مؤثر باشد. حفظ قرآن کریم را می‌توان به دو صورت ترتیبی و موضوعی انجام داد. مراد از حفظ ترتیبی یعنی حفظ سوره‌های قرآن بر اساس ترتیب سوره‌ها در مصحف و مراد از حفظ موضوعی، انتخاب آیاتی که در یک یا چند موضوع مشخص مانند آیات ولایت یا آیات معاد یا غیر آن که آنها را در یک زمان معینی حفظ کرد. البته در ضمن حفظ آیات قرآن کریم به آیات مشابه برخورد می‌شود که در همه یا قسمتی از عبارت‌ها با هم شبیه هستند و حفظ آنها نیز دارای دقت و روش‌های مخصوص به خود می‌باشد. کتاب «الایقاظ لتذکیر الحفاظ بالآیات المتشابهة الالفاظ» نوشته جمال عبدالرحمان به همین منظور تألیف شده است (جمال عبدالرحمان، ۱۴۲۵). همچنین در سنامه حفظ قرآن کریم اثر محققان، محمد حاج ابوالقاسم، سید مصطفی حسینی و علی قاسمی نیز از آثاری است که در این رابطه تألیف شده است (حاج ابوالقاسم، حسینی، قاسمی، در سنامه حفظ قرآن کریم). مصطفی مراد از اساتید دانشگاه الازهر نیز کتابی با عنوان «کیف تحفظ القرآن» به رشته تحریر در آورده است (مصطفی مراد، ۱۴۲۵).

سه. مدیریت اوقات فراغت و همراه داشتن قرآن

یکی از راهکارهای مدیریتی برای انس جوانان با قرآن در سخنان مقام معظم رهبری مدیریت اوقات فراغت و همراه داشتن قرآن است. مدیریت اوقات فراغت به معنای استفاده بهینه و مفید از زمان، طبق برنامه و درست عمل کردن و از کارها و رفتارهای واکنشی پراکنده و ناسنجیده پرهیز کردن است. ایشان در این زمینه می‌فرمایند: «باید رابطه‌مان را با قرآن روز به روز محکم‌تر کنیم در خانه‌ها قرآن بخوانیم در هنگام بیکاری چنانچه مختصر فراغت پیدا کردیم خودمان را به قرآن وصل کنیم. هر روز مقداری قرآن بخوانیم و آن را فرا بگیریم» (بیانات در دیدار جمعی از قاریان، ۱۳۷۰/۱۱/۱۷).

در جایی دیگر می‌فرمایند: «من در مشهد جلسه تفسیر و درس قرآن داشتم به جوانانی که می‌آمدند می‌گفتم که هر کدام از شماها یک نسخه قرآن در جیب بغلتان داشته باشید اگر در جایی منتظر کاری می‌ایستید و فراغت پیدا می‌کنید، قرآن را باز کنید و به تلاوت آن مشغول شوید تا به این کتاب انس پیدا کنید ما در طول هشت سال جنگ زیر آتش و تفنگ، جوانی را در جبهه‌ها داشتیم که به مجردی که بر زمین می‌نشستند، مشغول قرآن خواندن می‌شدند» (بیانات در دیدار قاریان مصری، ۱۴۷۰/۱۱/۳).

هر فرد باید با برنامه‌ریزی دقیق کارهای مثبت خود را با تنظیم خاصی بین ساعات شبانه‌روز تقسیم کند و هر چند ساعت را برای انجام کاری قرار داده و به این برنامه و نظم ادامه دهد همانطور که خداوند ساعات نماز و روزه را برای مسلمانان تعیین کرده است، آدمی نیز باید فعالیت‌های شخصی و خانوادگی خود را با برنامه‌ریزی دقیق انجام دهد تا بتواند با رعایت تعادل میان فعالیت‌های شخصی و اجتماعی، زمان خود را مدیریت کند، امام کاظم (علیه السلام) فرموده‌اند: «تلاش کنید که وقت شما چهار ساعت باشد: ساعتی برای مناجات با خدا، ساعتی برای کار زندگی، ساعتی برای معاشرت با برادران و اشخاص مورد اعتماد که شما را از عیب‌هایتان آگاه نمایند و از دل با شما خالص و یک‌رو باشند و ساعتی که در آن برای لذت‌های غیر حرام خویش خلوت کنید و با این ساعت، برای سه ساعت دیگر نیرو می‌یابید. به خود تلقین تنگدستی و عمر دراز ننمایید؛ چرا که هر کس تنگدستی را به خود تلقین کند بخیل گردد و هر کس به خود عمر دراز را تلقین کند زیاده‌خواه شود. برای خویشتن سهمی از دنیا قرار دهید، به آن مقدار به خویشتن بدهید که حلال خواهد و جوانمردی را از بین نبرد و زیاده‌روی در آن نباشد و با این سهم از دنیا، برای کارهای دینی یاری جوید؛ زیرا روایت شده است که «از ما نیست هر که دنیایش را برای دینش رها سازد یا دینش را برای دنیایش رها نماید» (حرانی، ۱۳۹۳: ۴۰۹/۱). با استناد به آیات و

روایات و با توجه به فرمایشات مقام معظم رهبری هر انسانی باید برای تمام مراحل زندگی خود برنامه مدون و دقیق داشته باشد تا از بیکاری که باعث خستگی و کم شدن نشاط، تبلی و فرسودگی و حتی مایه فساد و ابتلای انواع گناهان است نجات یابد بدین ترتیب مدیریت اوقات فراغت می‌تواند مشکلات احتمالی را پیش‌بینی و برای آنها چاره‌اندیشی کند.

راهکارهای آموزشی (معرفتی)

یکی دیگر از راهکارهایی که جوان با قرآن مأنوس می‌شود طبق فرمایش مقام معظم رهبری راهکارهای معرفتی است. قرآن باید در همه فضای ذهنی و عملی جامعه اسلامی به‌طور کامل حضور یابد و این جز با پرداختن مجدّدانه به فراگیری آن میسر نخواهد بود و امر مهم فراگیری قرآن کریم و شناخت کافی نسبت به مفاهیم قرآن در فرمایشات گهربار امام خامنه‌ای به وفور یافت می‌شود. در این نگارش به چند مورد از مهمترین راهکارهای معرفتی از دیدگاه ایشان اشاره شده است.

یک. فراگیری قرائت صحیح و مفاهیم قرآن

فراگیری قرائت صحیح در این مرحله و رسیدن به مفاهیم قرآن کریم خود دارای مراحل است که به ترتیب بیان می‌شود:

مرحله اول: فراگیری روخوانی و روانخوانی قرآن کریم

توجه به این نکته در ابتدا لازم است که آشنایی با ظاهر و الفاظ قرآن دو مرتبه دارد: الف) مرتبه عمومی و سطحی که عبارت است از آشنایی با روخوانی و روان خوانی از يك سو و مفاهیم سطحی و عام قرآن در حد ترجمه، از سوی دیگر.

ب) مرتبه عمیق و اختصاصی که عبارت است از آشنایی با تجوید و صوت و لحن از يك سو و تسلط بر مفاهیم قرآن در حد تفسیر، از سوی دیگر. (سعدی، ۱۳۸۶: ۸۸).

صحت روخوانی یا همان درست‌خوانی، یعنی قاری بتواند قرآن را، صحیح بخواند، صداهای کوتاه و کشیده را تشخیص دهد، سکون و تشدید و مد و تنوین را رعایت کند، حروف مقطعه را بداند، رفع التواء ساکنین را انجام دهد و وقف بر آخر کلمات را با وقف در مباحث تجوید، خلط نکند. اگر قاری تمام این موارد را رعایت کند، آنگاه يك روخوان است و اگر توانست بر آنها تسلط کامل پیدا کند، آنگاه روان‌خوان است. پس روان‌خوانی بعد از روخوانی است. روان‌خوانی بدون استاد، هرگز به انجام نمی‌رسد (معرفت، ۱۳۹۳: ۲۰۵).

مرحله دوم: فراگیری تجوید قرآن کریم

تجوید در لغت به معنای نیکو کردن و تحسین و در اصطلاح عبارت است از تلفظ هر حرفی از مخرج آن، با در نظر گرفتن رعایت حق حرف (صفات ذاتی که لازمه حرف است) و مستحق حرف (احکام و صفات عارضی که بر اثر ترکیب حروف ناشی می شود) (حبیبی/ شهیدی پور، روان خوانی و تجوید قرآن کریم، ۱۳۷۳ش، ص ۹۶).

برخی نیز این گونه به تعریف تجوید پرداخته اند که تجوید صحیح خواندن قرآن و خوب ادا کردن حروف و شناختن وقف هاست (معینی، ۱۳۸۹: ۴۷۷/۱). مراد از کتب تجویدی، کتبی است که درباره الفاظ قرآن کریم از حیث نحوه تلفظ آنها و اصول حاکم بر تلفظ آنها بحث می نماید. ابن جزری در تعریف تجوید می نویسد: تجوید آرایه تلاوت و پیرایه قرائت و اعطای حقوق حروف به آنها و حفظ و ترتیب و مراتب آنها و باز آوردن حرف به مخرج و اصل آن و پیوستن آن به نظیرش و تصحیح لفظ و تلطیف زبان با نظر به صیغه و ساختمان هر کلمه بدون اسراف و تکلف و افراط است (ابن جزری، بی تا، ۲۱۱/۱). همه تعاریف فوق به یک جهت اشاره دارد، هر چند زاویه دید و شیوه بیان در ظاهر مختلف می باشد.

مرحله سوم: فراگیری مفاهیم و لغات قرآن کریم

از دیدگاه رهبر انقلاب قدم اول برای عمل کامل به قرآن کریم آشنایی و فراگیری جوانان و نوجوانان با متن قرآن کریم است به عقیده ایشان جان مایه این مرحله استمرار در کار است و انس با قرآن در این مرحله پی ریزی می شود. اگر بخواهیم قرآن در فضای ذهنی و کشورمان رواج پیدا کند مفاهیم قرآن، مفاهیم رایج در ذهن ها و فکرها شود و معارف قرآن، حاکم بر ذهنیت جامعه گردد و حتماً احتیاج داریم به اینکه افراد جامعه همه بتوانند قرآن را درست قرائت نمایند. به همین منظور مقام معظم رهبری چنین فرموده اند: « عامه مردم با قرآن انس بگیرند، این انس حرکت به سوی فراگیری مفاهیم قرآن را تضمین می کند» (بیانات در دیدار جمعی از قاریان، ۱۳۶۸/۱۱/۲۰). انس با قرآن کریم در این مرحله (فراگیری قرائت صحیح قرآن) پی ریزی می شود. به همین دلیل، بسیاری از تأکیدات و توصیه های ایشان ناظر به همین مرحله است. ایشان در مرحله روان خوانی بر تلاوت زیبا تأکید دارند. البته عقیده دارند: « نباید پرداختن به این امر، موضوع اصلی مراجعه به قرآن کریم قرار بگیرد. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) تلاوتی را مفید می دانند که موجب نرمی دل و خشوع انسان گردد تا موجبات فهم معارف قرآنی را فراهم کند» (بیانات در دیدار مسابقات بین المللی، ۱۳۹۱/۴/۴). آموزش قرآن در سیره پیامبر اکرم (ص) از طریق «اقرار» و «اسماع» دنبال می شد (معارف، ۱۳۸۳: ۱۴۹) اقرا به معنای آموزش عبارات و مفاهیم به صورت

توأمان بود. رسول خدا (K) در زمان اقراء، حقایقی از مفاهیم را بیان می‌فرمود (همان، ۲۲۴). با این وجود از این مطالب چنین برداشت می‌شود که اگر فردی بخواهد کلام الهی در باطنش رسوخ کند و در دریای بیکران معارف قرآنی وارد شود، اولین قدم آشنایی با مفاهیم و لغات قرآنی است. زیرا شروع در هر علمی خصوصاً علوم دینی مقدمه شروع آن است تا خوض‌کننده در آن مانند بنایی که بر غیر اساس بنیان شده نباشد.

دو. مطالعه و شناخت تفسیر قرآن کریم

از جمله کارهایی که مقام معظم برای انس بیشتر با قرآن در بیاناتشان سفارش کرده‌اند جلسات تفسیر است و بیان می‌کند که تفسیر بسیار بسیار مهم است. کسانی که بلد هستند و با قرآن انس دارند مطالعه کنند فکر کنند و مباحث تفسیری بیان کنند و سطح معارف جامعه را بالا بیاورند باید جوری بشود که جامعه ما مرد و زن و جوان‌های ما با معارف قرآن انس بگیرند اصلاً معارف قرآنی حاکم بر ذهن‌ها باشد (بیانات در محفل انس با قرآن، ۱۳۹۸/۲/۱۶) شاید بسیاری از جوانان به شوق فهم معارف بلند قرآنی و بکارگیری آن در زندگی به قرآن کریم مراجعه می‌نمایند. برخورداری از تفسیر آیات و شناخت مفاهیم و پیام‌های آن، نیازمند آگاهی به زبان عربی، مباحث علوم قرآنی، اسباب نزول، روایات تفسیری تلاوت مداوم و فراوان، آشنایی با ادبیات حاکم بر آیات و مراجعه به تفاسیر می‌باشد، که برای عموم جوانان امکان دستیابی بدان ممکن و میسر نمی‌باشد اما برای مشتاقان راهی هموار خواهد بود. با توجه به تأکیدات معظم له کسانی که از این علم مهم برخوردار هستند به راحتی می‌توانند با برگزاری دوره‌های تفسیر قرآن یا ارائه تفسیر قرآن به صورت کتاب به ترویج فرهنگ قرآنی و مأنوس شدن با آیات قرآن کمک شایانی نمایند با این توانمندی که مفسر قرآن دارد به راحتی می‌تواند علاوه بر تلاوت قرآن، مفهوم و مضمون قرآن به جوانان و مردم آموزش دهد. بنابراین علم تفسیر قرآن اگر توسط اهلش باشد یعنی تفسیر به رأی نباشد و همراه با پیش‌دآوری نباشد می‌تواند نقش مهمی در مأنوس شدن جوانان با قرآن ایفا نماید.

ایشان در باب اهمیت تفسیر می‌فرمایند: دوم چیزی هم که لازم داریم و حوزه باید بدهد، تفسیر است. امروز شبهه وجود دارد و ما به تفسیر نیازمندیم. يك وقت ایشان [آیت‌الله مشکینی] می‌خواستند يك ترجمه قرآن بنویسند - خوب، ایشان از کسانی هستند که حقیقتاً هرچه لازم بدانند، در هر سطحی که باشد، اقدام می‌کنند؛ این هم از بزرگواری خُلق برجسته‌ی ایشان است - من گفتم به نظر من امروز واجبتر از ترجمه‌ی قرآن، يك تفسیر صافی است. ما امروز يك تفسیر صافی لازم داریم. فیض در زمان خودش، تفسیر صافی نوشت؛ ما امروز يك تفسیر صافی نداریم. تفسیرهای مفصّل عربی و فارسی

داریم؛ تفسیر صافی هم اگرچه تفسیر خوبی است، اما باب امروز نیست. امروز با توجه به مسائل، سؤالها و اشکالاتی که وجود دارد، برای توقعاتی که انسان می‌خواهد از قرآن به دست آورد، یک تفسیر صافی لازم داریم (حوزه و روحانیت، بی‌تا، ۱۱۲۶).

از دیدگاه ایشان باید انتمه جمعه و علمایی که در شهرها هستند برای مردم تفسیر بگویند: من اطلاع دارم در بعضی از شهرها، آقایان انتمه جمعه، ارتباطات خوبی با مردم دارند؛ مثلاً جلسات دارند. اینجا هم عیبی ندارد اسم بیاورم؛ من به بوشهر که رفتم، دیدم امام جمعه محترم آنجا، جلسات متعددی برای مردم دارند؛ در شب‌های متعددی از هفته، برای گروه‌های مختلف، جلسه تفسیر قرآن، جلسه اعتقادات و جلسه اخلاق دارند. حداقل یک وعده نماز جماعت در شبانه‌روز، برای اینکه مردم در نماز شرکت کنند، چیز بسیار خوبی است (بیانات، ۳۷/۱۴).

ذکر این نکته لازم است که همه تفاسیر قرآن در یک حد نیستند و بر اساس آسانی و سختی باید آنها از آسان به سخت دسته بندی نمود تا تفاسیری را که برای عموم سودمند است معرفی کرد. در میان تفاسیری که برای قرآن کریم نوشته شده است به نظر می‌رسد تفسیر نور محسن قرآنی و در مرحله بعد تفسیر نمونه ناصر مکارم شیرازی تفاسیری هستند که برای عموم مفید هستند. البته تفسیر نسیم حیات ابوالفضل بهرامپور نیز می‌تواند تفسیر مفیدی به شمار آید. تفسیر مهر اثر محمد علی رضایی اصفهانی نیز برای قشر دانشجو تفسیری مثمر ثمر خواهد بود.

در کنار مطالعه تفاسیر ترتیبی قرآن کریم، تفاسیری نیز که درباره موضوعات قرآنی نوشته می‌شوند و بر اساس یک موضوع هستند نیز سودمند است. تفاسیری موضوعی که برای عموم مردم مفید است می‌توان به پیام قرآن ناصر مکارم شیرازی و منشور جاوید جعفر سبحانی اشاره داشت.

سه. فراگیری تدبر و فهم آیات قرآنی

از دیدگاه رهبر انقلاب یکی از راهکارهای آموزشی و معرفتی انس با قرآن تدبر و تأمل در آیات قرآن است. در واقع اگر تدبر و تأمل به خوبی صورت گیرد، انس با قرآن کریم به هدف خود یعنی عمل قرآنی نزدیک خواهد شد. به نظر ایشان: «خواندن قرآن، قرآن لحن و تجوید قرآن، حفظ قرآن،... این‌ها همه مقدمه است، مقدمه‌ای است برای فهمیدن شما جوان‌های عزیز با قرآن با این احساس روبرو شوید که باید فهم و معارف قرآن را برای زندگی شخصی و اجتماعی و حکومتیان فرا بگیرید و آن را به منصفه عمل در بیاورید. به این مقید شوید که تدبر لازم است، تدبر یعنی اندیشیدن در مفاهیم قرآنی، این سخن عمیقی است و باید در آن تدبر داشته باشیم. گوینده آن ذات اقدس الهی است کلمات آن هم از آن ذات اقدس الهی است. یعنی الفاظش نه فقط مفاهیمش لذا باید در آن دقت کرد باید آن را فهمید باید در آن غور کرد اینها حاصل نمی‌شود مگر با انس با قرآن» (بیانات در دیدار شرکت کنندگان مسابقات بین‌المللی قرآن ۱۳۹۷/۲/۶).

تدبر در آیات قرآن باعث می‌شود که فرد در پاسخ‌گویی به مسائل زندگی و شبهات توانمند گردد. یکی از دغدغه‌های ما پاسخ‌گویی به سوالات ما است همچنین زندگی، توأم با مشکلات است و انسان، در پی راه حل آنها است. یکی از آثار انس با قرآن، ارائه همین راه حل‌ها است. رهبر معظم انقلاب اسباب بازگشایی گره‌ها را تدبر در حکمت‌های قرآنی دانسته و چنین توصیه می‌کنند: «باید به قرآن نزدیک شد. شما جوان‌های عزیز و همه جوان‌هایی که این حرف را در سرتاسر کشور می‌شنوید، بدانید در قرآن حکمت هست،... عقده‌هایی که بر اثر چالش‌های موجود مادی دنیا در دل و جان انسان به وجود می‌آید، سرانگشت حکمت قرآنی می‌تواند همه این عقده‌ها را باز کند...، امید می‌دهد، نور می‌دهد، عزم راسخ برای حرکت در صراط مستقیم می‌دهد. با قرآن باید مواجه شد و این‌ها را گرفت» (بیانات در دیدار قاریان قرآن کریم، ۱۳۸۴/۷/۱۴) یکی از اهداف آموزش و موثر بر فهم آن تدبر است. تدبر عبارت است از تفهم روشمند مجموعه‌ای منسجم ظاهر عبارات قرآن و تکمیل‌کننده مهارت‌هایی چون قرائت و تلاوت که پس از آنها قرار می‌گیرد و موجب انس بیشتر با ظاهر الفاظ و عبارات می‌شود و در نتیجه موجب فهم بیشتر آیات و سوره می‌گردد (الهی‌زاده، ۱۳۹۲).

«جریان تدبر»، همان «جریان تلاوت راستین قرآن» می‌باشد که از «قرائت» شروع و با «فهم عمیق» ادامه یافته و به «عمل» ختم می‌گردد؛ این معنی، همان گونه که در مقدمه مباحث گذشت در تفسیر آیه Π يَتْلُوهُ هَ حَقِّ تِلَاوَتِهِ O وارد شده است: «فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: يَتْلُوهُ هَ حَقِّ تِلَاوَتِهِ: يَرْتَلُونَ آيَاتِهِ وَ يَتَفَهَّمُونَ مَعَانِيَهُ وَ يَعْمَلُونَ بِأَحْكَامِهِ وَ يَرْجُونَ وَعْدَهُ وَ يَخْشَوْنَ عَذَابَهُ وَ يَتَمَثَّلُونَ قَصَصَهُ وَ يَعْتَبِرُونَ أَمْثَالَهُ وَ يَأْتُونَ أَوْامِرَهُ وَ يَجْتَنِبُونَ نَوَاهِيَهُ، وَ مَا هُوَ - وَ اللَّهُ - بِحِفْظِ آيَاتِهِ وَ سِرِّ حُرُوفِهِ وَ تِلَاوَةِ سُورِهِ وَ دَرَسِ أَعْشَارِهِ وَ أَخْمَاسِهِ، حَفْظُوا حُرُوفَهُ وَ أَضَاعُوا حُدُودَهُ وَ إِنَّمَا هُوَ تَدْبِيرُ آيَاتِهِ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: «كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ...» (میزان الحکمة، ۸/۸۴) (نقی‌پورفر، ۱۳۸۱: ۳۷۵).

۳. راهکارهای انگیزشی

یکی از موانع انس با قرآن عدم شناخت عظمت قرآن و کاربردی نبودن آموزه‌های ارائه‌شده از قرآن در مسائل زندگی است جوانان با توجه به آرمان‌طلبی که مقتضای این دوران است برای اموری که شناخت دقیقی از کاربرد آن ندارند تلاش چندانی نمی‌کنند و چون زمینه‌های بی‌انگیزگی در جامعه به اندازه کافی وجود دارد از این رو برخی از این جوانان انگیزه لازم و کافی را برای انس با قرآن پیدا نمی‌کنند؛ به همین علت، این راهکار به جوانی که می‌خواهد انس پیدا کند امری مهم و شایسته به نظر می‌آید. در ذیل به مهم‌ترین آنها اشاره خواهد شد.

یک. توجه به جنبه‌های مختلف زیبایی قرآنی و ترغیب در تدبر آنها

از جمله راهکارهای انگیزشی که در بیانات مقام معظم برای مأنوس شدن جوانان به قرآن به آن اشاره شده است توجه به جنبه‌های مختلف زیباشناسی قرآن می‌باشد. ایشان قرآن را منبع نور و حقیقت می‌دانند و می‌فرمایند: «قرآن کتاب نور، کتاب معرفت و نجات، کتاب سلامت و رشد و تعالی، کتاب قرب و انس به خدا است و چنین بیان می‌کنند که اگر با قرآن انس بگیرید دل و جان شما نورانی می‌شود به برکت قرآن بسیاری از ظلمات و ابهام‌ها از قلب و روح انسان زدوده می‌گردد به وسیله قرآن است که خداوند متعال می‌فرماید: Π الله ولی الذین آمنو یخرجهم من الظلمات الی النور ما در زمینه زندگی و آینده در زمینه تکلیف کنونی و در زمینه هدف از بودن و در بسیاری از زمینه‌های دیگر محشون به جهالت‌ها هستیم و قرآن برای انسان معرفت می‌آورد اگر یاد گرفتیم که با قرآن به صورت تدبر انس پیدا کنیم همه خصوصیات که گفتیم حاصل خواهد شد» (بیانات در مراسم اختتامیه قرآن، ۱۴/۱۰/۱۳۷۳).

حال توجه به جایگاه والای قرآن کریم رغبت انسان را برای ایجاد انس با قرآن بیشتر و زیباتر می‌نماید که آن را می‌توان از زوایای گوناگون مورد بررسی و شناخت قرار داد؛ گرچه عمق و عظمت آن به‌طوری والا و گسترده است و ما را توان درک کامل عظمت آن نیست. قرآن کریم بهترین و زیباترین گفتارها است: Π الله نزل احسن الحدیث O (زمر: ۳۳) در آیه ۸۲ سوره اسرا خداوند می‌فرماید: «آنچه از قرآن می‌فرستیم شفای دل و رحمت الهی برای اهل ایمان است». با توجه به این اوصاف که گوشه‌ای مختصر از هزاران وصف پیرامون قرآن است کدام رفیق و مونس است که در همه جا و در همه حال با انسان بوده و آرامش بخش دل و جان انسان باشد؟! فصل جوانی که انسان به دنبال صرف سلاقی و عشق و توانمندی‌های خود در بهترین راه است همواره به دنبال پیدانمودن بهترین رفیق می‌باشد. کدام دوست و آرامش بخش دل بهتر از قرآن می‌تواند پیدا نمود؟! امام علی p می‌فرماید: «هر کس با قرآن انس بگیرد دوری برادران و دوستان او را وحشت زده نمی‌کند» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۱/۱۴۲).

دو. همنشینی با شخصیت‌های مأنوس قرآنی

یکی دیگر از راهکارهای تأثیرگذار بر تقویت انس با قرآن برای جوانان همنشینی با قرآن‌پژوهان و قرآن‌شناسان است. از آنجا که قرآن نور است و حاملان و آراسته و آشنا به قرآن از این نور بهره‌مندند، همنشینی با این گروه خود بر انس با قرآن و رابطه بهتر با خداوند تأثیر دارد. در بیانات مقام معظم تأکید ویژه‌ای به این موضوع شده است و می‌فرماید: «کسی که با قرآن مأنوس است، قلب و عملش با آن کسی که با قرآن بی‌ارتباط است فرق دارد. جوانان پاکدل انقلابی ما این رابطه را روز به روز با قرآن بیشتر

کنید؛ در خانواده‌ها عطر قرآن را در فضا منتشر کنید، در قرآن تدبیر نمایید. دشمن نمی‌خواهد آیات قرآن را مثل علم در دست بگیرند چون قرآن تکلیف‌ها را معین کرده است، تکلیف زندگی اسلامی، تکلیف مرگ اسلامی را. از کسانی که با قرآن آشنایی بیشتری دارند و عمرشان را با قرآن گذرانده‌اند استفاده کنید. البته که قرآن یک دریای عمیق و واسع می‌باشد و نهایتی ندارد. هرچه پیش بروید چه در سطح قرآن و چه در اعماق آن همچنان امکان سیر و پیشرفت وجود دارد» (بیانات در دیدار جمعی از قاریان قرآن، ۱۳۷۰/۱۱/۱۷).

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) دیدار اعضای کنگره بزرگداشت استاد شهریار ایشان را به‌عنوان الگوی بارز قرآنی معرفی می‌نمایند و می‌فرمایند: «یک نکته اساسی درباره استاد شهریار این است که اگر رویش تکیه کنیم به نظرم شایسته است آن نکته هم این است که شهریار در دوران مهمی از زندگی اش، دوران عرفانی و معنوی بسیار زیبایی را گذراندند و به انس با قرآن انس با معنویات و خودسازی پرداخت یعنی به خودش رسید و سعی کرد باطن و معنویت خودش را صفایی بخشد.» (بیانات در دیدار اعضای کنگره بزرگداشت استاد شهریار، ۱۳۷۱/۹/۱۱).

با ملاحظه بیانات مقام معظم برداشت می‌شود که اگر جوان‌ها وجود خود را در پرتو قرآن قرار دهند، در پی کسب معارف قرآن باشند در می‌یابند که منظور از انس با قرآن فقط تلاوت ظاهری آن نیست و در دستورات اسلامی فقط توصیه به تلاوت قرآن نشده بلکه توصیه مکرر به بهره‌مندی از معارف قرآن شده است. یکی از مباحثی که در قرآن اهتمام خاصی به آن شده الگودهی به جوانان از جهات مختلف است که این نشان‌دهنده اهمیت دوران جوانی برای انس با قرآن است از نمونه‌های قرآنی حضرت موسی علیه السلام است که در جوانی شاگردی حضرت خضر می‌نماید و همواره به دنبال نصب علم و افزایش دانش است.

سه. کاربردی‌کردن و عمل به آموزه‌های قرآنی

سومین راهکاری که در مقاله حاضر برای تأثیرگذاری و انگیزه‌سازی جوانان نسبت به انس با قرآن کریم از منظر معظم‌له اشاره شده، کاربردی‌کردن مسائل قرآنی و عمل به آنها است. انس با قرآن کریم در بین اقشار مختلف جامعه باید رواج پیدا کند و جامعه برای عمل به قرآن کریم نزدیک شود. مقام معظم رهبری برای قرآن کریم حقی قائل هستند و احقاق حق کریم را تنها در خواندن و صرف دانستن مفاهیم و معارف قرآن کریم نمی‌دانند؛ بلکه حق کامل آن را عمل به آن می‌دانند و می‌فرمایند: «عمل خودمان را باید قرآنی کنیم، الهی کنیم. به گفتن نیست، به زبان نیست، به ادعا کردن نیست؛ باید در عمل، در این راه حرکت کنیم و قدم برداریم. با قرآن که انس میگیرید، قرآن را که تلاوت میکنید، هر جایی دستوری

است، هدایتی است، نصیحتی است، در درجه اول سعی کنید آن را در وجود خودتان، در باطن خودتان، در دل خودتان پایدار کنید و آن را به عمل خودتان نزدیک کنید. هر کدام از ما اگر در عمل این را متعهد شدیم: امعه پیش خواهد رفت؛ امعه قرآنی خواهد شد» (بیا نات در دیدار قاریان ۱۳۹۱/۴/۳۱).

ایشان عمل به قرآن کریم را به معنای باور به وعده صدق و حق قرآن کریم می‌دانند و در این رابطه به آیه II و تمت کلمه ربک صدقاً و عدلاً لا یبدل لکلماته O (انعام: ۱۱۵) استناد می‌کنند. ایشان در مورد چگونگی عملی کردن قرآن کریم می‌گویند: «با قرآن کریم که انس می‌گیرید، قرآن کریم را که تلاوت می‌کنید، هر جایی دستوری است، هدایتی است، نصیحتی است، در درجه اول سعی کنید آن را در وجود خودتان، در باطن خودتان، در دل خودتان پایدار کنید و آن را به عمل خودتان نزدیک کنید. هر کدام از ما اگر در عمل این را متعهد شدیم: امعه پیش خواهد رفت: امعه قرآنی خواهد شد (در دیدار قاریان، ۱۳۹۱/۴/۳۱).

به این صورت که باور به این آیات قرآنی می‌تواند شکل‌دهنده مبانی عملی انسان در مقابل دشمن و همچنین اجرای تعهدات و مسئولیت‌ها در داخل کشور باشد.

تعبیر مختلفی از پیامبر K در مورد عمل به قرآن رسیده است؛ به عنوان نمونه پیامبر K فرمود: «به قرآن عمل کنید و حلالش را حلال بشمارید و از حرامش اجتناب کنید و به آن اقتدا نموده و به هیچ چیز آن کفر نوزید» (حاکم نیشابوری، ۱۴۲۲: ۷۵۷/۱، ح ۲۰۸۶) هر جوان با ایمانی که به تلاوت قرآن بپردازد، قرآن با گوشت و خون او آمیخته شده و پروردگار، او را در ردیف فرشتگان قرار می‌دهد و قرآن، نگاهبان او در روز قیامت خواهد بود... و آنکه در این امر، متحمل دشواری بیشتری شود، پاداش او دوچندان خواهد بود (کلینی، ۱۴۰۷: ۶۰۳/۲). اگرچه صرف نگاه کردن به آیات و قرائت عربی آن قرآن ثواب محسوب می‌شود ولی در درجه بالاتر باید قرآن را با معنا خواند و در آیات الهی تفکر داشت تا زمینه عمل به آیات هر روز بیشتر از روز قبل در ضمیرمان نهادینه گردد. بی شک برنامه‌ریزی برای عملی و کاربردی کردن قرآن و مسائل آن فرصت سبزی است که زمینه‌های انس با قرآن را در خود و اطرافیانمان فراهم کرده و خود را به یک جرعه آرامش و تفکر دعوت کنیم.

چهار. شرکت در محافل قرآنی

یکی از تأثیرگذارترین عنصر در میان جوانان در ترغیب به انس بیشتر با قرآن، برگزاری منظم محافل

قرآنی و شرکت جوانان در این مجالس می‌باشد. همچنین برگزاری منظم هدفمند مسابقات قرآنی می‌تواند زمینه مناسب انس با قرآن برای جوانان را در پی داشته باشد. محافل قرآنی با محوریت تلاوت آیات با صوت خوش و ارائه مفاهیم دقیق و مناسب یکی از راهکارهای گرایش جوانان به قرآن کریم است در این مجالس جوانان با زیبایی‌های ظاهری و معارف قرآنی بیشتر آشنا می‌شوند. کانون‌های قرآنی نیز می‌توانند در راه ترویج و نشر فرهنگ قرآنی و تقویت انس با قرآن در میان جامعه خصوصاً جوانان بسیار موفق باشند. رهبر انقلاب جمهوری اسلامی این‌گونه مجالس را بی‌تأثیر در انس با قرآن نمی‌دانند و تأکید دارند که برگزاری این مجالس در مساجد و مدارس و مراکز آموزشی حتی در خانه‌ها در اولویت قرار داده شود (بیانات در دیدار مردم بوشهر بخش دلوار، ۱۳/۱۰/۱۳۷۰).

ایشان می‌فرمایند: «همه مردم خصوصاً جوانان به نماز، مسجد، عبادت اهمیت بدهند. هرچه امروز این کشور از عظمت و عزت و قدرت به دست آورده است در سایه قرآن و اسلام و نماز و ذکر خدا است؛ هم باید به درس و کار توجه شود و هم باید به تدین که تدین پشتوانه همه این‌ها است با نماز مسجد جلسات دینی و قرآنی باید انس پیدا کنید. اگر بتوانیم با قرآن انس بگیریم معارف قرآن را جان و دل خودمان نفوذ دهیم زندگی ما و جامعه ما قرآنی خواهد شد این جلسات و دوره‌های قرآنی این مسابقات قرآنی به خاطر این است این‌ها همه مقدمه است برای جامعه قرآن ولی مقدمات لازمی است.» (بیانات در دیدار قاریان قرآن، ۲۴/۴/۱۳۸۹).

مقام معظم رهبری جلسات و مسابقات قرآن را بهانه‌ای برای مطرح‌شدن قرآن و نزدیک‌شدن به حقیقت قرآن و روح آن می‌دانند و می‌فرمایند «اگر در جوامع بشری قرآن حاکم باشد هم سعادت دنیوی و هم علو معنوی است» (بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، ۱۳۹۲/۳/۱۸). پیامبر^ک در خصوص محافل قرائت قرآن می‌فرماید: «هیچ جلسه قرآنی برای تلاوت و درس در مجلسی از مساجد خدا برقرار نشد؛ آرامش بر آنان نازل شد و رحمت در برشان گرفت و فرشتگان در اطراف آنان حلقه زدند و خداوند در میان کسانی که در نزدشان هستند از آنان یاد کرد.» (نوری، ۱۴۰۸: ۳/۳۶۳). بنابر آنچه گفته شد لازم است محافل قرائت در سطح جامعه به‌صورت گسترده تشکیل گردد تا باعث پیشرفت معنوی جامعه گردد و قرآن به‌عنوان کتاب زندگی مورد توجه و عنایت ویژه قرار گیرد. بنابراین یکی از راه‌ها همین است که قرآن مایه انس جوانان و مردان و زنان باشد که یکی از برکات برگزاری جلسات و مسابقات قرآنی رسیدن به این هدف است.

نتیجه گیری

پژوهش پیش رو در مقایسه با سایر منابع مطالعه شده به منظور ارائه راهکارهای پیش روی جوانان برای انس گرفتن با قرآن از منظر مقام معظم رهبری انجام گرفته شده است. در این نگارش سعی شد با استناد به آیات و روایات و با عنایت به چشم انداز مقام معظم رهبری پیشنهاد کاربردی و علمی ارائه شود. گفته شده که شناخت راهکارهای مأنوس شدن با قرآن از دیدگاه رهبر انقلاب باعث ترغیب و جنبش جوانان به سمت کلام نورانی وحی می گردد. برای اینکه جوان به شکوفایی برسد از راهکارهای معنوی، مدیریتی، معرفتی و انگیزشی استفاده می شود و جوانی که بر اساس این راهکارها در راه تربیت معنوی خود گام بردارد، انسانی مومن و متعهد به ارزش های اسلامی خواهد بود. نخستین گام مؤثر در مقاله حاضر برای داشتن روحیه قرآنی به کارگیری راهکارهای معنوی از جمله استعانت از خداوند متعال، مداومت داشتن یاد خداوند، همچنین خلوص نیت و تزکیه نفس است. اگر جوان بخواهد به هدف والای قرآنی دست یابد به کارگیری راهکارهای مدیریتی در کنار راهکار معنوی امری ضروری است. از راهکارهای مدیریتی که در فرمایشات مقام معظم رهبری در این مقاله بررسی شده: برنامه ریزی برای تلاوت روزانه آیات و استماع آنها، برنامه ریزی برای حفظ قرآن کریم و همچنین مدیریت اوقات فراغت است. هر فردی اگر بخواهد در هدفش موفق گردد نیاز به آموزش و شناخت دقیق دارد، بنابراین راهکارهای آموزشی در این نگارش از منظر مقام معظم: فراگیری قرائت صحیح و مفاهیم قرآن، مطالعه و تفسیر سوره قرآن، فراگیری تدبیر و فهم آیات، شناخت فوائد انس با قرآن کریم است. راهکارهای انگیزشی که موجب ترغیب و تشویق جوان برای انس گرفتن با قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری در این مقاله مورد استفاده قرار گرفته است عبارت از: توجه دادن به جنبه های مختلف زیباشناسی قرآن و ترغیب تدبیر در آنها، همنشینی با شخصیت های مأنوس قرآنی، کاربردی کردن و عمل به آموزه های قرآنی همچنین شرکت در محافل قرآنی است. این پژوهش به تبیین راهکارهای پیش روی جوانان برای انس گرفتن با قرآن است از دیدگاه مقام معظم رهبری با تطابق آیات و روایات به روش توصیفی-تحلیلی پرداخته است. این نگارش به دلیل ضیق وقت و محدودیت گفتار و پراکندگی منابع مورد استفاده راهکارهای بیشتری مورد ارزیابی قرار نداده است و می توان در مقاله های مجزا برای بسط بهتر در این زمینه به پژوهش پرداخت. پیشنهاد می شود مطالعه وسیع تری جهت دستیابی به اهداف و فواید و بیان راهکارهای بیشتر از دیدگاه مقام معظم رهبری ارائه شود. انجام پژوهش های بیشتر و بررسی راهکارهایی از جنبه های مختلف برای به کارگیری آن در محیط های خانوادگی، آموزشی، پرورشی و فرهنگی کاربردی است و در تربیت جامعه قرآنی مفید واقع می گردد.

فهرست منابع

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، مترجم: محمد بهشتی، بی‌جا، اخلاق، ۱۳۹۳ ش.
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، قم: نشر ادب الحوزه، ۱۴۰۵ ق.
۳. الهی‌زاده و همکاران، تدبیر در قرآن، مشهد: انتشارات تدبیر در قرآن و سیره، ۱۳۹۲ ش.
۴. برازش، علیرضا، دعا از منظر حضرت آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، تهران: انقلاب اسلامی، ۱۳۹۶ ش.
۵. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم: ۱، محقق: رجائی، سید مهدی، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۱۰ ق.
۶. جعفرپور، مجید، سیره فاطمی - اسوه زندگی، قم: راسخون، ۱۴۰۰ ش.
۷. جلیلیان، سعید، مراحل انس با قرآن کریم از نظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، ۱۳۹۸ ش.
۸. حاکم نیشابوری، محمد بن عبدالله، مستدرک علی الصحیحین، تحقیق: محمود مطرجی، بیروت: دارالفکر ۱۴۲۲ ق.
۹. حرانی، ابومحمد بن حسن، تحفة العقول عن الرسول، مترجم: صادق حسن‌زاده، قم: اخلاق، ۱۳۹۳ ش.
۱۰. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۳ ش.
۱۱. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، تحقیق: صفوان عدنان داوودی، بیروت: دارالشامیه، ۱۴۱۲ ق.
۱۲. رضوی، سید مجتبی، و جبرئیلی، عبدالله. (۱۴۰۰). تأثیرات فردی و اجتماعی حفظ قرآن در تمدن اسلامی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب. مطالعات قرائت قرآن، ۹(۱۷)، ۳۶-۶۳. doi: ۱۰.۲۲۰۳۴/qer.۲۰۲۲.۶۵۰۸
۱۳. سید رضی، نهج البلاغه، ترجمه: ناصر مکارم شیرازی و همکاران، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵ ش.
۱۴. شکوهی غلامحسین، تعلیم و تربیت و مراحل آن، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۸۷ ش.
۱۵. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، تصحیح و تعلیق: ابوالحسن شعرانی، تهران: مکتب العلمیه، ۱۳۳۸ ش.

۱۶. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرين و مطلع النیرین، تحقیق: احمد حسینی، بی‌جا، مکتب النشر الثقافة الاسلامیه، ۱۴۰۸ق.
۱۷. عسگری، مرتضی، القرآن الکریم و روایات المدرستین، قم: المجمع العلمی الاسلامی، ۱۳۷۸ش.
۱۸. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، محقق: مهدی مخزومی و ابراهیم سامرای، قم: دارالحجرة، ۱۴۰۵ق.
۱۹. قائمی، علی، و انان از دیدگاه نیاز؛ خواسته‌ها و مصالح، تهران، ۱۳۹۷ش.
۲۰. قرضاوی، یوسف، قرآن منشور زندگی، مترجم: عبدالعزیز سلیمی، بی‌جا، احسان، ۱۳۹۲ش
۲۱. قریشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ ششم. ۱۳۷۱ش.
۲۲. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
۲۳. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، تهران: دارالکتب الاسلامیه، بی‌تا، ۱۳۱۵ق.
۲۴. محدثی: واد، بر کرانه شرح چهل حدیث امام خمینی ع، قم: نشر هاجر، ۱۳۹۷ش.
۲۵. محمد غریب، فرهنگ لغات قرآن تبیین اللغاتة لتبیان الآیات، بی‌جا، بنیاد، ۱۳۶۶ش .
۲۶. معارف، مجید، مباحثی در تاریخ و علوم قرآنی، تهران: نباء، ۱۳۸۳ش.
۲۷. میرزاجانی، محمدتقی، قاسمی شوب، محمد، & علیزاده منامن، عیسی. (۱۴۰۱). ابعاد هنر تلاوت قرآن کریم. مطالعات قرائت قرآن، ۱۰(۱۸)، ۲۵۵-۲۸۴. doi: ۱۰.۲۲۰۳۴/qer.۲۰۲۲.۷۲۰۰
۲۸. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، قم: موسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ق.
۲۹. نیشابوری، مسلم بن حجاج صحیح مسلم، مترجم: دادود ناروئی، قاهره-مصر: دارالحديث، ۱۴۱۲ق.

References

۱. Askari, Morteza, *Al-Quran al-Karim wa Riwayat al-Madrasatayn (The Holy Quran and the Narrations of the Two Schools of Shia and Sunni)*, Qom: Al-Majma' al-'Ilmi al-Islami, ۱۳۷۸ SH (۱۹۹۹ CE).
۲. Barazesh, Alireza, *Dua az Manzar-e Hazrat Ayatollah Sayyid Ali Khamenei (Prayer from the Perspective of Ayatollah Sayyid Ali Khamenei)*, Tehran: Islamic Revolution, ۱۳۹۶ SH (۲۰۱۷ CE).
۳. Dehkhoda, Ali Akbar, *Loghat-Nameh Dehkhoda (Dehkhoda's Dictionary)*, Tehran: Tehran University, ۱۳۷۳ SH (۱۹۹۴ CE).
۴. Farahidi, Khalil Bin Ahmad, *Al-'Ayn (The Fountain)*, Editors: Mehdi Makhzumi and Ibrahim Samorrayi, Qom: Dar al-Hijrah, ۱۴۰۵ AH (۱۹۸۵ CE).
۵. Hakim Neyshaburi, Mohammad Bin Abdullah, *Mustadrak 'ala al-Sahihayn (Supplement to the Two Authentic Sources)*, Editor: Mahmoud Motraji, Beirut: Dar al-Fikr, ۱۴۲۲ AH (۲۰۰۱ CE).
۶. Harrani, Abu Mohammad Bin Hassan, *Tuhaf al-'Uqul 'an al-Rasul (The Gifted Intellects on the Prophet)*, Translator: Sadeq Hassanzadeh, Qom: Akhlaq, ۱۳۹۳ SH (۲۰۱۴ CE).
۷. Ibn Babawayh, Mohammad Bin Ali, *Thawab al-A'mal wa 'Uqab al-A'mal (The Rewards of Good Deeds and the Punishments Bad Deeds)*, Translator: Mohammad Beheshti, N.p., Akhlaq, ۱۳۹۳ SH (۲۰۱۴ CE).
۸. Ibn Manzur, Mohammad Bin Mukram, *Lisan al-Arab (The Tongue of the Arabs)*, Qom: Adab al-Hawzah Publishing, ۱۴۰۵ AH (۱۹۸۵ CE).
۹. Ilahi Zadeh et al., *Tadabbur dar Quran (Reflections on the Quran)*, Mashhad: Tadabbur dar Quran va Sirah Publications, ۱۳۹۲ SH (۲۰۱۳ CE).
۱۰. Jafarpour, Majid, *Sirah Fatimi - Aswah Zindagi (The Life of Fatima – A Role Model)*, Qom: Rasikhun, ۱۴۰۰ SH (۲۰۲۱ CE).
۱۱. Jalilian, Saeed, *Marahil Uns ba Quran Karim az Nazar-e Maqam-e Moazzam-e Rahbari (The Stages of Intimacy with the Quran in the View of the Supreme Leader)*, ۱۳۹۸ SH (۲۰۱۹ CE).
۱۲. Kulayni, Mohammad Bin Ya'qub Bin Ishaq, *Al-Kafi*, Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyah, ۱۴۰۷ AH (۱۹۸۸ CE).
۱۳. Ma'aref, Majid, *Mabahesi dar Tarikh va 'Ulum-e Quran (Discussions on the History and Sciences of the Quran)*, Tehran: Nabaa, ۱۳۸۳ SH (۲۰۰۴ CE).
۱۴. Majlisi, Mohammad Baqir, *Bihar al-Anwar (The Seas of Lights)*, Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, N.p., ۱۴۱۵ AH (۱۹۹۴ CE).
۱۵. Mirzajani, Mohammad Taqi, Qasemi Shoub, Mohammad, & Alizadeh Manaman, Esa (۱۴۰۱ SH / ۲۰۲۲ CE). *Ab'ad-e Honar-e Tilawat-e Quran Karim (Dimensions of the Art of Reciting the Holy Quran)*. Motale'at-e Qira'at-e Quran (Studies in Quranic Recitation), ۱۰(۱۸), ۲۵۵-۲۸۴. doi: ۱۰.۲۲۰۳۴/qer.۲۰۲۲.۷۲۰۰

۱۶. Mohaddesi, Jawad, *Bar Karane Sharh-e Chehel Hadith Imam Khomeini (On the Shore of the The Commentary of Imam Khomeini's Forty Hadith)*, Qom: Nashr Hajar, ۱۳۹۷ SH (۲۰۱۸ CE).
۱۷. Mohammad Ghareeb, *Farhang-e Loghat-e Quran (Elucidating Quranic Words)*, N.p: Bonyad, ۱۳۶۶ SH (۱۹۸۷ CE).
۱۸. Neyshaburi, Muslim Bin Hajjaj, *Sahih Muslim*, Translator: Dadood Narooei, Cairo, Egypt: Dar al-Hadith, ۱۴۱۲ AH (۱۹۹۱ CE).
۱۹. Nouri, Mirza Hussein, *Mustadrak al-Wasail*, Qom: Moasseseh Al al-Bayt Li Ihya al-Turath, ۱۴۰۸ AH (۱۹۸۷ CE).
۲۰. Qaemi, Ali, *Javanan az Didgah-e Niyaz; Kharesha va Masalih (Youth from the Perspective of Needs; Demands and Interests)*, Tehran, ۱۳۹۷ SH (۲۰۱۸ CE).
۲۱. Qarzavi, Yousef, *Quran Manshoor-e Zendegi (The Quran: A Charter for Life)*, Translator: Abdul Aziz Salimi, Ehsan, ۱۳۹۲ SH (۲۰۱۳ CE).
۲۲. Qureshi, Ali Akbar, *Qamus al-Quran (The Dictionary of the Quran)*, Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, ۳th Edition, ۱۳۷۱ SH (۱۹۹۲ CE).
۲۳. Raghieb Esfahani, Hussein Bin Mohammad, *Mufradat Alfaz al-Quran (The Lexicon of Quranic Words)*, Editor: Safwan Adnan Dawoodi, Beirut: Dar al-Shamiyyah, ۱۴۱۲ AH (۱۹۹۲ CE).
۲۴. Razavi, Seyyed Mujtaba, & Jabreili, Abdullah. (۱۴۰۰ SH / ۲۰۲۱ CE). *Ta'sirat-e Fardi va Ejtema'i-ye Hifz-e Quran dar Tamaddon-e Eslami ba Ta'kid bar Bayanieh-e Gam Dovvom Enqelab (Individual and Social Effects of Quran Memorization in Islamic Civilization with Emphasis on the Statement of the Second Step of the Islamic Revolution)*. Motale'at-e Qira'at-e Quran (Studies in Quranic Recitation), ۹(۱۷), ۳۶-۶۳. doi: ۱۰.۲۲۰۳۴/qer.۲۰۲۲.۶۵۰۸
۲۵. Sayyid Razi, *Nahj al-Balagha (The Peak of Eloquence)*, Translators: Naser Makarem Shirazi et al., Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, ۱۳۷۵ SH (۱۹۹۶ CE).
۲۶. Shokoohi, Gholamhossein, *Ta'lim va Tarbiyat va Marahel An (Education and its Stages)*, Mashhad: Astan Quds Razavi, ۱۳۸۷ SH (۲۰۰۸ CE).
۲۷. Tabarsi, Fadl Bin Hassan, *Majma' al-Bayan (The Collection of Expression)*, Editor and Commentator: Abul Hassan Sha'rani, Tehran: Maktab al-'Ilmiyyah, ۱۳۳۸ SH (۱۹۵۹ CE).
۲۸. Tammimi Amodi, Abdul Wahid Bin Mohammad, *Ghurur al-Hikam wa Durar al-Kalim (The Excellence of Wisdom and Pearls of Speech)*, Vol. ۱, Editor: Raja'i, Seyyed Mehdi, Qom: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, ۱۴۱۰ AH (۱۹۸۹ CE).
۲۹. Turaihi, Fakhr al-Din Bin Mohammad. *Majma' al-Bahrain wa Matala' al-Nayyirayn (The Confluence of Two Seas and Starting to Two Lamps)*. Editor: Ahmad Husseini. N.p.: Maktab al-Nashr al-Thaqafah al-Islamiyyah, ۱۴۰۸ AH (۱۹۸۷ CE).